

Bizonyíték vagy ígéret?¹ – Magánszféra-védelem, „leplezett eszközök” és bizonyítékkizárás a polgári eljárásban

SULYOK MÁRTON

A jelen tanulmány az összehasonlító alkotmányjogban elhíresült alkotmányos konvergenciaelméleten keresztül érvel a polgári eljárásjog közelmúltbeli reformja kapcsán a magánszféra még fokozottabb védelmének szükségességével, kiindulva a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában kimunkált konkuráló alapjogi pozíciók tesztjéből és a bizalomszegéssel szembeni közérdekű védelem szükségességéből. Az érvelés során az írás kitekint az angol-szász, különösen az angol és amerikai jog számos doktrínája és osztályozása területére jogsértő bizonyítékok kizárása vonatkozásában, mind a büntető, mind a polgári eljárásjog vonatkozásában. Ezenkívül tartalmazza néhány olyan európai alkotmány áttekintését is, amelyek rendelkeznek kizárási szabályokról. A jogterületek és jogcsaládok közötti határok lebontása, valamint a jogátvitel lehetőségeinek vizsgálata kapcsán az írás – annak ismertetése mellett – állást foglal az úgynevezett „transzplant vitában” is.

Proof or Promise? – Protection of Privacy, “Covert Gathering of Information” and Exclusion of Evidence in Civil Proceedings

Based on the public interest necessity of protecting against breaches of confidence, the present study argues for even stronger protections of privacy in the context of the most recent civil procedure reforms through the theory of constitutional convergence renowned in comparative constitutional law. The reasoning starts out of the “concurring fundamental rights positions” test in the practice of the Hungarian Constitutional Court, and as part of the argumentation, the paper provides an overview of Anglo-Saxon, mainly English and American common law in terms of doctrines and classifications regarding the exclusion of unlawfully obtained evidence, both in civil and criminal procedure. Furthermore, the paper also presents certain European

1 A jelen tanulmány a PPKE JÁK szervezésében 2017. május 29-én szervezett *A titkos információgyűjtés és a magánszféra védelme* című konferencián elhangzott előadás szerkesztett, bővített változata. A frissített kézirat leadásának dátuma: 2018. március 1. A tanulmány a szerző tárgybeli doktori értekezésének (SULYOK 2017b) főbb megállapításait rendszerezi a konferencia tematikájához igazodóan. A tanulmányban megjelenített álláspontokat lásd még: SULYOK 2017a, 3–16.

constitutions, which contain exclusionary rules. In connection with breaking down barriers between legal families and legal systems, and in the course of examining ways of legal importing, the paper also takes a stand in the so-called “Transplant Debate”, while also presenting it.

Bizonyíték vagy ígéret? A magánszféra-védelem aktualitása a „leplezett eszközök” korában és a „konkuráló alapjogi pozíciók” elve a polgári eljárásban

A magánszférajogok 250 év távlatában nem csak az EU GDPR-nek (Általános Adatvédelmi Keretrendeletnek)² és az elfeledtetéshez való jognak, vagy különböző kortárs irodalmi disztópiáknak (például Dave Eggers: *A Kör*) köszönhetően kerültek a közelmúltban a figyelem középpontjába.

A tisztességes eljáráshoz való joggal összefüggésben, büntetőeljárásokban az 1800-as évek vége óta beszélünk az úgynevezett „mérgezett fa gyümölcséről” az amerikai esetjog kapcsán. Ezen esetekben számos alkalommal kerül sor magánszférasértés útján történő bizonyítékszerzésre is akár. Kicsivel később, az 1900-as évek elején már Európában is bizonyítási tilalmakról, bizonyítékkizárásról beszél a jogirodalom.

Ha a bizonyításhoz való jog visszaélésszerű gyakorlásáról beszélünk (akár a perbeli magánszféra-védelem vonatkozásában), akkor szót kell ejtenünk arról, hogy hazánkban először az új Pp., vagyis a 2016. évi CXXX. törvény 269. §-a szabályozza a jogsértő bizonyítási eszközök felhasználhatóságának kérdését a tételes polgári eljárásjogban, amely nagyon fontos jogalkotási novum ezen a területen.

Ahogy egyre közeledünk az új Pp. hatálybalépésének dátumához, úgy folynak az új büntetőeljárás kódex kodifikációs munkái is, amelyben szintén teljesen új köntöst kap az úgynevezett „leplezett eszközzel” – „tehát a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok, a levéltitok és a személyes adatok védelméhez fűződő alapvető jogok korlátozásával”³ – történő bizonyítékszerzés.

A büntetőeljárásban ez egy olyan „különleges tevékenység, amelyet az erre feljogosított szervek az érintett tudta nélkül végeznek”.⁴ A polgári eljárásban is történhet természetesen a bizonyítékszerzés, „leplezett eszközzel”, azaz a fent említett alapjogok sérelmével, azonban ezen esetekben ez nem különleges tevékenység lesz – bár az érintett tudta nélkül végzik, arra egyébként fel nem jogosított személyek.

Mára már-már mindennaposnak tekinthetők a „titkos információgyűjtés” és a magánszférához való jog különböző összeütközései, például a jogellenesen megszerzett hangfelvétel, képmás vagy elektronikus levelezés csatolása bizonyítékként, és azon

2 2016/679 (EU) rendelet.

3 Új Be. javaslat, 214. § (1) bekezdés (T/13792. sz. törvényjavaslat, online) Forrás: www.parlament.hu/irom40/13972/13972.pdf (2017. 05. 30.)

4 Uo.

technikai megoldások, amelyeket eddig szinte kizárólagosan csak állami szereplők voltak képesek alkalmazni, ma már magánfelek részére is rendelkezésre állnak. (A megfigyelés vonatkozásában egyesek már *private surveillance*-ről is beszélnek, és nem feltétlenül csak a magánnyomozói tevékenység keretében.)

Ez a szempont bizonyítékkizárási szempontból bizonyos mértékű konvergenciát teremt polgári és büntetőeljárás-jog között, és alapot ad arra, hogy megvizsgáljuk, hogy a büntetőeljárásban érvényesített alkotmányjogi, alapjogvédelmi szempontokat hogyan lehet, illetve lehet-e egyáltalán érvényesíteni a polgári eljárás vonatkozásában. A jogsértő, különösen pedig a magánszférasértő bizonyítás egyes alkotmányjogi kérdéseire fordított figyelem tehát időszerű, eljárásjogtól függetlenül, az olyan mindennaposá váló gyakorlatok tükrében, amelyeket összefoglalóan „titkos” vagy „leplezett eszközzel” történő információgyűjtésnek is nevezhetünk.

Jelen tanulmányunkban a magánszférasértő bizonyítási eszközök felhasználhatóságával kapcsolatos néhány alkotmányjogi, magánszféravédelmi súlypontra kívánunk rávilágítani a polgári eljárásjog vonatkozásában. A technológia fejlődése és ezáltal az egyre könnyebbé váló magánszférasértések a magánszférasértő bizonyítási eszközök kizárásának kérdéseit közel sem egyszerűsítik.

Az Alkotmánybíróság gyülekezési ügyekben kialakított legújabb gyakorlata fogalmazta meg először Magyarországon azt az általunk is alkalmazott megközelítést, amellyel a *privacy* és a *fair trial* közötti alapjogi kollízióra megfelelően rá lehet világítani a bizonyítás összefüggései között. Ez a megközelítés úgynevezett „konkuráló alapjogi pozíciók” szembenállását mondja ki egyes alapjogok vonatkozásában a gyülekezési joggal szemben.⁵

Ez a doktrína adott alapot az alkotmányjogi elemzésre a jogsértő bizonyítás polgári eljárásjogi kérdéseiről, amelyben kiindulópontunk az Alaptörvény tisztességes eljáráshoz való jogot szabályozó XXVIII. cikke. Ebben a rendelkezésben a polgári eljárásokra vonatkozó nevesített garanciák „számszerű kisebbségben” (5:2 arányban) vannak jelen a büntetőeljárásokra vonatkozó biztosítékokhoz képest. Ehhez hozzá kell vennünk az Alaptörvény VI., azaz magánszféravédő rendelkezését is, hiszen álláspontunk szerint az információs társadalomban a tisztességes eljáráshoz való jog kereteit minden esetben a magánszféra-védelemnek kell orientálnia, illetve tartalommal megtöltenie.

Első látásra a polgári kontra büntető eljárásjogi garanciák erőegyensúlyának hiánya rendben is van. Tulajdonképpen ez a mindenkori társadalmi és jogi elvárás is, hiszen a büntetőeljárásban az állam hatalommal való visszaélésével szemben védelmezzük az egyént, míg a polgári eljárásban a sikertelen eljárás kockázatát nem az állam, hanem egy egyén viseli, egyéneket kell más egyénekkal szemben az állami igazságszolgáltatásnak „védelembe vennie”. Ez azonban nem lehet önmagában indoka annak, hogy az alkotmányi garanciarendszerben ne alakítsák ki a megfelelő hangsúlyokat. (Érvünk nem a szektorális garanciák hiányosságára alapoz elsődlegesen a polgári

5 Vö. például 13/2016 (VII. 18.) AB határozat. Indokolás [50]–[51] és kk.

eljárásjog vonatkozásában, hanem az alkotmányi szintű biztosítékok és azok „visszatükröződésének” hiányára magában az eljárási törvényben, illetve annak a jogsértő bizonyítékok kizárását szabályozó új 269. §-ában.)

A büntetőeljárásban az állam magánszférasértő cselekményeivel (az úgynevezett „leplezett eszközzel” történő bizonyítékszerzés, másol: titkos információgyűjtés vagy bűnügyi célú felderítés) szemben védelmezzük az egyént és teremtjük meg a bizonyítékkizárás lehetőségét. A polgári eljárásban pedig a technológiai megoldások egyszerűsödése okán egyre inkább lehetőség nyílik, hogy a korábban kizárólag az állam részére nyitva álló „leplezett eszközök” használatával magánfelek „egymással szemben” is képesek legyenek magánszféra-sérelem okozására, bizonyítékszerzés céljával. A garanciadeficit-problémák még jobban láthatóvá válnak, ha a polgári és büntető eljárásjog jogsértő bizonyítási eszközökre vonatkozó szabályozását egymással szembeállítva vizsgáljuk meg, ahogy ezt a fentiekben a konvergencia szemléltetésén keresztül bemutattuk a „leplezett eszközzel” történő bizonyítékszerzés kapcsán.

A legszemléletesebb példa erre az általunk „bizalmi kapcsolattartásnak” nevezett kommunikáció vagy kapcsolatrendszer léte. Bizalmi kapcsolat lehet egy üzleti partnerség, egy ügyvéd-ügyfél kapcsolat, vagy éppen orvos-beteg reláció, és természetesen a házastársi vagy élettársi kapcsolat. Egy házastársi, élettársi kötelék természetesen intim és bizalmi kapcsolat, míg egy ügyvéd-ügyfél viszony is – jó esetben – bizalmi és nem csak üzleti reláció, és a felek között elhangzottak, leírtak védelmére számos jogrendszer alkalmaz titkoszályokat, bizonyítási tilalmakat, korlátozásokat, kivételeket, privilegizált eseteket az e relációkhoz kapcsolódó egyéni érdekek (egyéni jogok formájában deklarált) védelmén túl is. Ilyenek például a *spousal, marital privilege*, vagyis a házastársak közötti kommunikációra vonatkozó privilegizált eset, valamint az *attorney-client privilege*, vagyis az ügyvédi titoktartásra és ügyvéd-ügyfél kommunikációra vonatkozó privilegizált eset az angol–amerikai jogban. Az ilyen privilegizált esetekre irányadó szabályok kialakításakor vagy fenntartásakor a jogalkotó azzal érvel, hogy létezik egy olyan közérdek (*social policy*) – a magánszféra védelme, a (például házastársi) bizalomvédelem, a bírói integritás védelme, vagy az igazságszolgáltatás rendszere iránti tisztelet növelése – amelyet az ilyen védelem erősíthet, s ezzel együtt felül is írja azokat az előnyöket, amelyeket a privilegizált információk teljes feltárása adhat(na) az igazságszolgáltatás számára.⁶

Legtöbbször, ha ezen bizalmi kapcsolatokban bármely okból a felek viszonya megromlik, akkor a tanulmány címében alkalmazott szófordulattal már könnyen előfordulhat, hogy az érintettek bizonyítékot és nem ígéretet akarnak, s így – büntetőeljárási szóhasználatnál élve – „leplezett eszközzel”,⁷ vagyis a magánlakáshoz, magántitokhoz, levéltitokhoz fűződő alapjogok vagy a személyes adatok védelméhez fűződő alapjog sérelmével kívánnak bizonyítékot szerezni partnerükkel szemben, azok tudta nélkül,

6 REUTLINGER 1973, 1353–1394.; 1360. Forrás: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2568&context=californialawreview> (2017. 05. 30.)

7 A terminológia a 2017. évi XC. törvény, 214. §-a alapján változik, korábban a „titkosszolgálati eszközök” összefoglaló néven illették inkább ezeket a tevékenységeket.

ezzel megtörve a kettejük között kialakult bizalom ígéretét. Így alakulnak ki – alkotmányjogi értelemben – a már fentebb is említett „konkuráló alapjogi pozíciók”, amelyek két oldala a magánszféravédő és a bizonyító „érdekpozíció”. A bizonyító érdekállás szempontjából az úgynevezett IT-előnyök kiaknázása azért is problematikus, mert az internet nyilvánosságának határtalansága okán az ilyen magatartások sértettjei (a magánszféravédő érdekállásban) sokkal erősebben reagálnak egy magánszférájukat, bizalmi kommunikációjukat ért jogsérelemre, amelyet viszont a másik oldalról, pont a technológia fejlődése miatt sokkal könnyebb megvalósítani.

A fentiek fényében lehet-e vagy kell-e tehát a magánszférát úgy védelmezni, hogy a bizalmi kapcsolatokat vagy magukat a bizalmi kommunikációra használt IT-rendszereket védelmezzük, illetve nevesített polgári eljárásjogi védelemben részesítjük a bizonyítás szabályai között, alkotmányi szintű védelemre építkezve?

A kapcsolatok magánszféra-védelme: bizalmi kommunikáció és IT-rendszerek – amerikai és német alkotmányjogi megközelítésben

A következőkben arra a kérdésre keressük a választ, hogy a kapcsolatok védelmén keresztül mit is jelent a bizalmi kapcsolatok és kapcsolattartás védelme. A vizsgálatot az amerikai jogirodalom egy kortárs elméletén keresztül közelítjük meg elsőként.

A bizalmi kapcsolatok vonatkozásában – ezen kapcsolatok tartalmi és formai elkülönítése mellett – információk egy meghatározott köre vonatkozásában fennállhat úgynevezett bizalmi kötelezettség (*duty of confidence*), amelynek megsértése esetén úgynevezett bizalomszegésről (*breach of confidence*) beszélünk.

Szemléletes példa talán a brit bíróságok által családi jogi ügyekben az 1990-es évektől egészen 2010 augusztusáig követett úgynevezett Hildebrand-szabályok köre,⁸ amelyek értelmében házasság felbontása iránti perekben jogsértő – de megengedhető – bizonyítási eszközként felhasználni engedték a házasfelek által saját kapcsolattartásukról vagy egymás személyes dokumentumairól, például különvagyonukat részletező iratokról titokban készült másolatokat, annak megállapításával, hogy a feleknek „teljes és őszinte” – *full and frank* – ügyfeltárási, vagyis bizonyítékszolgáltatási (*disclosure*) kötelezettsége van.

2010-ben azonban, több mint 20 évvel később, az információs forradalom által teremtetett új összefüggések között, vagyis elektronikus adatok és dokumentumok nagy mennyiségben történt, titkos másolását követően, a Fellebbviteli Bíróság (*Court of Appeal*) egy hasonló ügyben (Imerman⁹) úgy döntött, hogy a házasfeleknek bizalmi kötelezettségük van egymás felé (*duty of confidence*), amelyből az következik, hogy családként egy entitást képeznek, és mindkét félnek joga van bizalmas adatokat őrizni, és kötelezettsége a bizalomszegéstől (*breach of confidence*) tartózkodni.

A bizalmi kötelezettség és bizalomszegés fogalmai kapcsán azonban érdemes figyelmet fordítani egy újabb amerikai elméleti irányvonalra, amely az úgynevezett

8 A gyakorlat az 1992-es Hildebrand v. Hildebrand ([1992] 1 FLR 244) ügyről kapta elnevezését.

9 Tchenguiz v. Imerman; Imerman v. Imerman [2010] EWCA Civ 908.

„bizalmasság jogára” (*the law of confidentiality*) épít. Ez azért is említésre méltó, mert már nem a magánszféra esernyőszerű elrendeződéséből, illetve az a köré épülő jogcsokorból indul ki, hanem alapjaiban az amerikai *common law* európai (angol) gyökereihez nyúlik vissza. Ez önmagában is igazolja a magánszféra-védelem eljárásjogi vonatkozásainak euroamerikai összehasonlításban szükséges vizsgálatát, amely mellett korábban is érveltünk. De ez az értelmezés még egy okból nagyon is említésre méltó. A se nem hagyományosan európai vagy angolszász – nem kizárólag az emberi méltóság és szabadság, biztonság eszméihez kötött – megközelítés alapját Solove és Richards nem a tradicionálisan individualista alapon deklarált védelemben (tulajdonképpeni védelmi jogkénti értelmezésben) látják, hanem abban, hogy a közösség szempontjait helyezük előtérbe (tehát részvételi jogként is kezeljük azt).

Ebben az új megközelítésben a magántitok és a bizalmi kapcsolattartás védelméhez fűződő észszerű elvárás válik központi kérdéssé, akár csak az információs társadalom online kommunikációs folyamataiban. Ezzel a Warren és Brandeis által megfogalmazott 1890-es *privacy* archetípus – tudniillik a hagyományos, kézzel írott magánlevelek nyilvánosságra hozatalából eredő bizalomszegéssel (*breach of confidence*)¹⁰ is kapcsolatba hozott „egyedüllét joga” (*right to be let alone*)¹¹ – kicsit átalakul. Az átalakulásnak pedig épp itt az ideje, hiszen az egyedüllét joga, eredeti formájában, a technológia rohamos fejlődésére (akkor a fényképezőgépek elterjedésére) válaszul született meg.

„A történelem általunk elvégzett vizsgálata alapján feltűnik, hogy a nyugati magánszférájogi szabályozás jóval komplexebb, mint a szabadság és méltóság közötti dichotómia. A bizalmasság a magánszféra egy harmadik értelmezését jelenti, amely mind az angol, mind az amerikai esetjogban szilárd alapokkal rendelkezik. Minden különbségük ellenére, a szabadságon és a méltóságon alapuló magánszféra-felfogások gyakran nagyon egyénközpontúak voltak. Ezzel ellentétben, a bizalmasság a magánszféra ezektől jelentősen eltérő felfogása – amely a kapcsolatok védelmén nyugszik.”¹² – fogalmaz Solove és Richards.

Ezen kapcsolatalapú megközelítésünkkel, értelmezésünkben, azt vetítik előre, hogy az információs társadalomban részvételi jogként is kell közelítenünk a magánszféra szabályozása felé a közösség és a közösség érdekei (tehát végső soron a közérdek) oldaláról (természetesen amellelt, hogy védelmi jogként továbbra is szabályozzuk, értelmezzük azt.)

Az eljárásjogi magánszféra-védelem most másodikként vizsgált progresszív útja, amely áttételesen szintén az online ápolat emberi kapcsolatokat védelmezi, a német szövetségi alkotmánybíróóság (BVerfG) gyakorlatában jelent meg, amely „szokás sze-

10 A bizalomszegéssel kapcsolatban az angol Hildebrand-szabályokat, valamint azoknak az Imerman-ítélettel történt 2010-es felülírását elemezzük majd részletesen a későbbiekben.

11 BRANDEIS–WARREN 1890, 193–220. Forrás: <http://faculty.uml.edu/sgallagher/Brandeisprivacy.htm> (2017. 05. 30.). Fontos megjegyeznünk, hogy ez a jog nem egészében azonos a Prosser és mások által is definiált elhúzódáshoz, magányhoz való joggal (*right to seclusion*).

12 SOLOVE–RICHARDS 2007, 123–179.; 127. Forrás: http://scholarship.law.gwu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2078&context=faculty_publications (2017. 05. 30.)

rint” az emberi méltósághoz kötötte értelmezését, amikor az általános személyiségi jogból vezetett le többletvédelmet a magánszféra számára az úgynevezett „bizalmasághoz való jog” keretei között. A német alkotmánybírósági gyakorlat figyelembevétele amiatt sem indokolatlan, mert a magyar Alaptörvény és a német *Grundgesetz* (GG) – az európai mintát követve – egyaránt az emberi méltósághoz való jogból származtatja a magánszférához való jogot, valamint azt kiegészíti az általános személyiségi jog gyakorlásából (például a személyiség szabad kibontakoztatásából) fakadó jogok polgári jogi és alkotmányjogi védelmével is, és ezáltal megkülönböztetett alapjogi védelemben részesítik azt.¹³ A német megközelítés részletesebb vizsgálatából viszont az is kirajzolódik, hogy az információs társadalom technológiai kihívásaira válaszul, polgári és büntetőügyekben egyaránt, milyen válasz adható az alkotmányjog eszközeivel, és hogyan fejleszthetők az eljárásjogi magánszféra-védelem lehetőségei az egyes eljárásokban, a bizonyítékok értékelésének, kizárásának egyes szabályait megerősítve.

A bizalmi kapcsolattartás kapcsán a BVerfG újabb gyakorlatából az úgynevezett *Online Durchsuchung* ügyben hozott döntést¹⁴ kell megvizsgáljunk 2008-ból. Az ebben kidolgozott megoldás – a technikai fejlődés ütemének mércéjével mérve – mára már nem „új”, jogilag azonban kifejezetten érdekes távlatokat nyit, amelyek dacára kevésbé méltatott az alkotmányjogászok között.¹⁵

Az észak-rajna-vesztfáliai vonatkozású ügyben – büntetőeljárásban – zárt kommunikációs hálózatok (IT-rendszerek) integritásához és bizalmaságához fűződő alapjogot deklarált a BVerfG, és ebből levezetve tiltotta meg a tartományi alkotmányvédelmi hatóság számára azt, hogy *spyware* (kémprogram mint tipikus leplezett eszköz) segítségével ezen hálózatokban az online kommunikációt monitorozza, és a program segítségével személyi számítógépek tartalmát is átvizsgálja. Ez azért érdekes, mert Európa első, nagyon újító szemléletű adatvédelmi törvénye is ebből a tartományból származik.

A Küpper által csak „IT-határozatnak” nevezett döntés arra a fonálra illeszkedik, amelyet a BVerfG 1983-ban az úgynevezett népszámlálás (*Volkszählung*) döntésben az „információs önrendelkezéshez való jog” (*Recht auf informationelle Selbstbestimmung*) definiálásával kezdett meg. Ez a jog azonban nem nyújt védelmet a teljes informatikai rendszer áttekintésére irányuló cselekvésekkel szemben, ezért a magánszféra védelmét ebben a vonatkozásban új, nevesített alapjogon keresztül látták megvalósíthatónak.¹⁶

Ugyan büntetőügyben született, de az „IT-határozat” az általános személyiségi jogból kiindulva vezette le az IT-rendszerek bizalmaságának és integritásának biztosításához fűződő alapjogot (*Grundrecht auf Gewährleistung der Vertraulichkeit und Integrität informationstechnischer Systeme*). A védelmet a GG 1., 2. és 10. cikkeiből vezette le, és értelmezésével például az e-mail számára is biztosította a bizalmaság

13 Vö. például: ZAKARIÁS 2013, 73–87.; 73.

14 BVerfG, 1 BvR 370/07.

15 Lásd például: KÜPPER 2009, 1–6.; SZABÓ 2012, 76–77.

16 ZAKARIÁS 2013, 86.

védelmét. Mégsem alkotott ezzel a BVerfG „teljesen új” alapjogot, hiszen az úgynevezett „IT-alapjogot” a magánszféra esernyője alatt helyezte el.

E két fenti okból kifolyólag a bizalmi kapcsolattartás polgári perbeli védelme szempontjából elengedhetetlen a döntés rövid analogikus érintése a jogsértő bizonyítási eszközök korlátozhatóságára vonatkozó német gyakorlat kapcsán.

Az IT-határozat ezt a fent nevezett alapjogot, szűken értelmezve, az állam részéről fennálló pozitív kötelezettségként állapította meg a bizalmasság és integritás biztosítására az olyan titkos adatgyűjtési tevékenységek megtiltásával, amelyeket zárt (nem nyilvános) kommunikációs rendszerek monitoringja keretében végeztek. Tág értelmezésben azonban a döntésnek a polgári eljárási magánszféra-védelem lehetséges további útjai szempontjából is kiemelkedő jelentősége van.

Ezen alapjog mint az IT-rendszerek bizalmasságát és integritását megalapozó jogátvétel, egyik lehetséges útja hazánk, de más európai ország alapjogvédelmi keretrendszerének (például az erre tekintettel megalkotott kizárási szabályok tekintetében) és jogalkalmazási vagy alkotmányértelmezési gyakorlatának finomítására az információs jogokkal és az elektronikus magánszférával összefüggésben. E német „bizalmassághoz való jog” egyszerre képes részvételi és védelmi jogként is védelmezni a magánszférát az információs társadalomban, és reflektál a *common law* jogi gondolkodásban megjelent bizalmasság joga által felvetett alapjogilag releváns kérdésekre is, amellyel azonban nem összemosandó.

Álláspontunk szerint, továbbá, e „bizalmassághoz való jog” fontos sarokköve lehet a magánszférához való jog általunk támogatott egyedi élethelyzetekre specializált továbbfejlesztésének Magyarországon is. Állítjuk ezt azért, mert az abban megjelenő jog alkotmánybírói kibontása tulajdonképpen egybecseng a magyar Alkotmánybíróság alaphatározatai által tett megállapításokkal,¹⁷ amelyek szerint a modern alkotmányos gyakorlat az általános személyiségi jogot – mint anyajogot – különféle aspektusain keresztül (például magánszférához való jog) nevezi meg, amely mindig hivatkozható, ha nincs az adott szegmens védelmére nevesített alapjog. Természetesen az Alkotmánybíróság (Alaptörvény hatálybalépése utáni), friss, VI. cikket értelmező gyakorlata a korai állásfoglalások megerősítése mellett¹⁸ új utakat is nyit a magánszféra-védelemben az alkotmány által átfogóan védett magánszféra-területek megnevezésével – magán- és családi élet (intim szféra), otthon (térbeli magánszféra), kapcsolattartás és jó hírnév (tág értelemben vett magánszféra) –, valamint az emberi méltósághoz és a magánszférához való jog „különösen szoros” kapcsolatának kimondásával.¹⁹

17 Lásd: 8/1990 (IV. 23.) AB határozat és az alább idézett határozatok a 2012 utáni gyakorlatból.

18 Vö. például 3038/2014 (III. 13.) AB határozat, Indokolás [25].

19 Vö. például 17/2014. (V. 30.) AB határozat, Indokolás [29].

Az összehasonlító alkotmányjog szerepe a magánszféra-védelem tisztességes eljárási kereteinek feltérképezésében

Amint a fenti amerikai és német példák is tükrözik, a felvázolt magánszféra-problémák megoldásában fontos szerep jut külföldi minták tanulmányozásának és komparatív szempontok érvényesítésének. Egy amerikai összehasonlító alkotmányjogi megközelítés keretében Rosalind Dixon és Eric Posner az úgynevezett alkotmányos konvergencia (*constitutional convergence*) elméletével kapcsolatban az alábbi szempontokból releváns rendszertani megállapításokat teszik.²⁰

A szuperstruktúra-elmélet értelmében az alkotmányokat mélyebb erők formálják, például a technológia, és amikor ezek globalizálódnak/konvergálnak (így például az információ-technológiai forradalom hatására), az egyes alkotmányok, és azok szabályozása is konvergál. Ilyen esetben az alkotmányos eszmék migrációja csak „másodlagos tünet”, arra nincs ráhatása az alkotmányozó és a politikai hatalomnak.

- A tanulási elméletek vonatkozásában azzal érvelnek, hogy például bírói párbeszédén keresztül fejlesztik értelmezésüket az alkotmánybírák, illetve az alkotmányozó is más országok mintáit követi.
- A szuperstruktúra-elmélet hatásai alapján, valamint a tanulási elmélet fontossága mellett érvelve kívánjuk bemutatni az alkotmányozóra/jogalkotóra és az alkotmányértelmezőre, valamint a jogalkalmazóra háruló feladatokat a magánszférajogok és a tisztességes eljáráshoz való jog védelmének megszilárdításában, az összehasonlító szemléletmód alkalmazásán keresztül.

A szuperstruktúra-elméletből következően – nézőponttól függően – a magánjog közjogiasodása, illetve a közjog magánjogiasodása – mint a napjainkat átható globális tendenciák – alapvető tendencia, és ezen folyamatok felgyorsulásáért olyan „szuperstruktúrák” evolúciója okolható, mint például a technológia.²¹

Ezenkívül természetesen a tanulási elméletek szerepe sem elhanyagolható például a komparatív alkotmányértelmezés keretében, hiszen az alkotmányos párbeszédben²² ezek a meghatározóak. Ennek vonatkozásában Halmai arról is értekezik, hogy az egyes alkotmánybíráskodást végző bírói fórumok – ítélezési gyakorlatukban – milyen mértékben támaszkodnak, a fenti keretek között, külföldi megoldásokra. Megjegyezi, hogy e használat intenzitásától függően változhat a külföldi jog befolyása az adott nemzeti alkotmányjogra, egészen odáig, hogy a külföldi/összehasonlító jogot külön hivatkozásként használó vagy külföldi jogi szabályozást ténylegesen idéző bírói fórumok által alkalmazott megoldások között kialakulhat egyfajta konvergencia, anélkül,

20 DIXON–POSNER 2011, 1–4. Forrás: http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4468&context=book_chapters (2017. 05. 30.)

21 Az amerikai privacy-fogalom elsőként az egyedüllét jogaként szintén a technológia változására tekintettel került megfogalmazásra. Vö. BRANDEIS–WARREN 1890, 193–220.

22 Vö. például DRINÓCZI 2012, 60–73. Forrás: http://jura.ajk.pte.hu/JURA_2012_2.pdf (2017. 05. 30.) A szerző a bíróságok (alkotmánybíróóságok) és a jogalkotó szintjén, ezen intézmények részvételével zajló párbeszédelméletekre koncentrál, és jellemzi a konvergencia, az átvétel alapvető tulajdonságait.

hogy a mintát adó (exportőr, átadó) jogrendszer a mintát alkalmazó (importőr, átvevő) jogrendszer uniformitását feltételezné.²³

Az alkotmányos rendszerek és alkotmányos megoldások közötti konvergencia vonatkozásában Halmai megközelítését Posner és Dixon univerzalista felfogásával is indokoljuk. Ahogy az egyes szuperstruktúrák konvergenciája lebontja a jogrendszerek közötti éles különbségeket, úgy a jogterületek, valamint az egyes jogintézmények és az egyes jogterületeken felmerülő problémák és megoldások közötti különbségeket, akadályokat is szépen lassan megszünteti, amely folyamat a jog természetes és organikus fejlődését is eredményezi.

A technológia mint globálisan konvergáló szuperstruktúra a magánszféra-védelemben értelemszerűen új utakat nyit. Teszi ezt többek között a jogágak közötti határokat lassan lebontó védelmi lehetőségek sajátos keverékei (például IT-jog, médiajog, adatvédelmi jog) által, hiszen ezek már önmagukban az alkotmányos eszmék különböző fokú migrációjának köszönhetően létrejött egyfajta transzplantoknak tekinthetők az összes olyan jogrendszerben, ahol ezt megelőzően ezek a megoldások „rendszeridegennek” vagy atipikusnak számítottak. Gondolunk itt például a *tort privacy* alapvetően angolszász–amerikai jogrendszerben honos szankciórendszerére, amely a szerződésen kívüli károkozás keretein belül vegyes szankciókkal orvosol(hatna) magánszférasértéseket. Ehhez hasonló megoldások idővel megjelentek civiljogi rendszerekben is, bár alapvetően itthon még mindig elválik a magánszférasértésekkel szemben alkalmazható büntető- és polgári jogi jogkövetkezmények rendszere.

Ebben az összefüggésben tehát teljes mértékben indokolt a magánszférajogok kapcsán az amerikai és az európai alkotmányos gyakorlat összehasonlítása. Halmai véleménye szerint az egyes jogrendszerekből vett összehasonlító jogi példák alkalmazhatók adott esetben *argumentum a contrario* jelleggel is, épp azért, hogy érvelésünkkel – akárcsak az ilyeneket alkalmazó alkotmánybíróságok is – kifejezzük elhatárolódásunkat vagy éppen támogatásunkat a vizsgált jogi megoldástól vagy azzal kapcsolatban.

Halmai szerint az alkotmányos kereszteződés vagy konvergencia folyamatai kettős viszonyrendszerben értékelhetők, amelyeket alapvetően a jelen keretben is vizsgálat tárgyává tehetünk.²⁴ E szerint jogátvétel tehát irányulhat 1. egyes külföldi alkotmányos megoldások használatára az alkotmányozás, alkotmányfejlesztés folyamataiban, valamint 2. az összehasonlító módszer alkalmazására az alkotmányértelmezésben.

Posner és Dixon alkotmányos konvergenciához kapcsolódó elhatárolási szempontrendszeréhez mindenképpen hozzá kell rendelnünk Halmai hármas modelljét, amelyet annak feltérképezésére alkotott, hogy az összehasonlító jog alkalmazásával kapcsolatban milyen tudományos álláspontok léteznek az emberi jogi problémák megoldásával összefüggésben.²⁵

23 HALMAI 2013, 124–125.

24 HALMAI 2013, 16.

25 HALMAI 2013, 126–128.

Halmi megfogalmazásában egyes „univerzalista” elméletek szerint az alkotmányos problémák és ezek megoldási lehetőségei minden alkotmányos államban azonosak, és ez a normák alkotmányos konvergenciájához vezet. Ez áll legközelebb a Posner és Dixon által kifejtett elmélethez. (Természetesen, a vizsgált jogi megoldások vonatkozásában ez azt is fogja jelenteni, hogy az adott normák adaptív alkalmazhatóságán keresztül külföldi minták alapulvételével kialakíthatók kvázi „jogrendszer-függetlenül” érvényes alkotmányos megoldások a magánszféra tisztességes eljárási védelmére Magyarországon is.)

1. Más elméletek szerint ugyan a problémák lehetnek azonosak, de a válaszok szükségképpen különbözőek kell hogy legyenek. Minden ilyen esetben van azonban elkötelezettség az összehasonlítás mellett, amely azonban nem jelenti a külföldi megoldások okvetlen átvételét vagy követését. (A hazai alkotmánybírói gyakorlat vonatkozásában egyértelműen azonosítható olyan irányvonal, amely alkalmazza az összehasonlítást, de azt nem „vakon”, illetve „jogrendszer-függetlenül” teszi.)
2. A Halmi által harmadikként azonosított „agnosztikus” elméletek szerint sem a problémák, sem a megoldások nem lehetnek azonosak, így ezek az elméletek önkényesnek, feleslegesnek és torzítónak tartják a jog-összehasonlítás alkalmazását. (Ezen elméletekkel az alábbiakban természetesen nem foglalkozunk, hiszen a jogösszehasonlítás és a jogátvétel létjogosultságának fontossága mellett érvelve fogalmazzuk meg megállapításainkat.)

A jogátvétel célja az úgynevezett „transzplant vita” tükrében

A Halmi által az összehasonlító jogi módszer alkalmazásával kapcsolatban rendszerített vitás kérdések leképeződnek a transzplantok vonatkozásában is, természetesen. Az úgynevezett „transzplant vitát” a jogi transzplantok szerepéről és hatékonyságáról alkotott vélemények különbözősége határozza meg – írja Perju.²⁶

Az összehasonlító jogban a transzplantok létjogosultságát az eddigiekben inkább csak a magánjogban méltatták, de azoknak az összehasonlító alkotmányjogban (s az eljárásjogok alkotmányos meghatározottságának okán az egyes eljárásjogokban) is szerepet kell adni, mivel Dixon és Posner fentebb tárgyalt alkotmányos konvergencia elméletének fényében nemcsak az egyes alkotmányos eszmék, de az alkotmányos kultúrák maguk is konvergálnak hasonló vagy ugyanolyan jogi válaszokat adva a közös problémákra. Ez a közeledés pedig – ebből következően természetesen – teret ad egyes transzplantok más jogrendszerekbe való beépítésének, illetve ezekhez kapcsolódóan adott esetben alkotmányos eszmék migrációjának vagy a jogátvétel további fajtáinak is.

Blum álláspontja szerint – a bizonyítással összefüggésben – a transzplantokat három megközelítésben lehet vizsgálni. A szerző a kizárási szabályok izraeli

26 Vö. PERJU 2012, 1304–1327. Forrás: <http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1365&context=lsfp> (2017. 05. 30.)

meghonosításával kapcsolatban hívja fel a figyelmet a külföldi jog figyelembevételének veszélyeire, a jogi transzplantok vonatkozásában és a büntetőeljárások kontextusában. A Blum által felsorolt három megközelítés a következő:²⁷

A problémamegoldó (*problem solving*) megközelítés lényege, hogy az egymás felé konvergáló jogrendszerekben mutatkozó közös problémák megoldására a jog-összehasonlítás tapasztalatait adatszolgáltatáson keresztül egyes *policy*-opciók alátámasztására alkalmazzák.

- A külső kényszerítő hatások (*external imposition*) vizsgálatára épülő megközelítés lényege, hogy nagyobb külföldi országoknak (a legtöbb esetben az Egyesült Államoknak) a rendszerszintű változások promotálásában betöltött szerepére (ösztönzők, szankciók alkalmazása, például gazdasági és politikai téren) összpontosít.
- Az emulációs (*emulation*) megközelítés lényege, hogy egy adott működési elvet más körülmények között alkalmaznak, mint amelyek között az megszületett, és e körben a mintákat átvevő országok olyan nemzetek jogára támaszkodnak, amelyeket mintaértékűnek tartanak (Blum szerint „csodálnak”).

Álláspontunk szerint a transzplantok vitathatatlanul a jogrendszer- és/vagy alkotmányfejlesztés eszközei lehetnek, akár közvetlenül (például kényszer révén) hatnak az alkotmányozó vagy közvetetten („csodálat” vagy problémamegoldó szándék hatására) az alkotmányértelmező hatalomra, bár azok alkalmazása kapcsán a fenti megközelítésekre is tekintettel, kellő óvatossággal kell eljárni. „Az átvett doktrínákat úgy kell adoptálni, hogy azok a helyi feltételeknek megfeleljenek, miközben tekintettel vagyunk olyan tényezőkre is, melyek befolyásolhatják működésüket. Még ha úgy is döntünk, hogy nem adoptáljuk mások törvényeit, már azok pusztá vizsgálata is elvezethet ahhoz, hogy jobban megértsük önmagunkat.”²⁸

Éppen ezen gondolatokból kiindulva, az önvizsgálat és az önfejlesztés célkitűzéseit szem előtt tartva, a kutatásban a jog-összehasonlító módszer segítségével igyekeztünk feltárni olyan jogátvételi lehetőségeket, amelyek segítségével a magyar kontextusban a magánszférához való jog mind alanyi, mind pedig tárgyi oldala még erősebb védelem alá helyezhető a polgári eljárásjogban, megerősítve a tisztességes polgári eljárás alaptörvényi védelmének lehetőségeit.

Ez az erősebb védelem véleményünk szerint az alkotmányba épített, és a tisztességes eljáráshoz való jog védelmét biztosító rendelkezések keretében megfogalmazott olyan magánszféra-biztosítékokon keresztül valósul meg a leghatékonyabban, amelyek alapjogsértő bizonyítást tiltó alapjogi mércét alkalmaznak. Minderre a bizonyítás szűkebb összefüggésében létrejött konkuráló alapjogi pozíciók miatt, a magánszféra hatékonyabb tisztességes eljárási védelme érdekében van szükség. Vizsgálatunkban konkrétan a polgári perbeli bizonyítás alkotmányi szintű „magánszféra-érzékenyítése” mellett érvelünk.

27 BLUM 2010, 2131–2172. Forrás: www.stanfordlawreview.org/wp-content/uploads/sites/3/2010/04/Blum.pdf (2017. 05. 30.), az idézett megközelítésekkel kapcsolatban lásd: 2159–2160.

28 BLUM 2010, 2172.

Az általunk vizsgált szűkebb értelmezési tartomány szempontjából a „mérgezett fa gyümölcsének” az amerikai büntetőeljárás-jogban kidolgozott bizonyítási doktrínája egy szemléletes, analogikus példa lehet az eljárás tisztességességének tartalmi bővítése vonatkozásában szükséges változásokra. Komparatív szemléletünket is ezen doktrína ihlette meg, egyben meghatározva a jog-összehasonlítás egyik céltartományaként az amerikai jogrendszert, hiszen – ahogy Gácsai megjegyzi – ezen másodlagos típusú kizárás részletszabályait ez a joggyakorlat dolgozta ki a legrészletesebben, és ennek értelmében „mind a jogellenes bizonyíték, mind az annak folyamányaként beszerzett bizonyíték kizárt a bizonyítékok köréből”.²⁹

E bizonyítási doktrína és az ehhez hasonló jogi transzplantok azonban nemcsak az alkotmányozás folyamatában, hanem az összehasonlító módszer (konkrétabban a komparatív indokolás) alkotmánybíróvági alkalmazásán keresztül az alkotmányértelmezésben is jól működhetnek, ideértve az alapjogok számára meghatározott védelem körének kiterjesztését is. Ezenfelül természetesen a jogalkotó és a jogalkalmazó hatalom segítségére is lehetnek.

A konkrét jogátvétel irányai és lehetőségei – rendszertani kérdések és külföldi minták

Alapvetően három célterületre összpontosítottunk az új Pp. jogsértő bizonyítási eszközök felhasználhatóságát rendező rendelkezése (269. §) nyomán végzett komparatív vizsgálatunk során: külföldi (elsősorban amerikai) szakirodalom és bírói gyakorlat, (alapvetően büntetőügyekben), valamint külföldi (elsősorban európai) alkotmányok.

Az első megközelítésben a jogsértő bizonyítási eszközök rendszertanát vizsgáltuk a kizárási szabály alkalmazásával kapcsolatban.

Fontos megjegyeznünk, hogy az elmúlt 25 év amerikai jogirodalma, talán „arra érett” ügyek hiánya okán is, de nem foglalkozik számottevően a kizárási szabály polgári ügyekre és magánszemélyek által elkövetett alapjogsértéssel szerzett bizonyítási eszközök kizárására való kiterjesztésével, hanem a negyedik alkotmánykiegészítésből kifolyólag csak büntetőeljárás aspektusokra koncentrálnak.³⁰ Több mint valószínű, hogy ezt a vitát a szövetségi bírásokodás szintjén mára lezártnak tekintik, és a tagállamok mozgásteret nagyobb ezen a területen. (Ennek oka az is, hogy a szövetségi alkotmány „magánszféra-deficitjével” szemben kilenc állam alkotmánya tartalmaz explicit, nevesített magánszféravédő rendelkezéseket.) Az 1920 és 1990 közötti időszak áttekintett

29 GÁCSAI 2015, 55. Forrás: <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/2738/> (2017. 05. 30.)

30 A kizárási szabály alóli büntetőeljárás kivételek kapcsán átfogó újabb irodalmak közül lásd: BRADLEY 2010, 211–238. Forrás: <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1580&context=lcp> (2017. 05. 30.); és BRADLEY 2012, 1–24. Forrás: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7416&context=jclc> (2017. 05. 30.); illetve KINPORTS 2013, 821–856. Forrás: <http://scholarship.law.wm.edu/wmboj/vol21/iss3/4> (2017. 05. 30.); és RE 2014, 1885–1966. Forrás: http://cdn.harvardlawreview.org/wp-content/uploads/2014/05/vol127_re.pdf (2017. 05. 30.)

irodalmából mindazonáltal nagyon fontos következtetések vonhatók le jog-összehasonlító téziseink vonatkozásában.

A jogsértő bizonyítási eszközök legkomplexebb rendszertanát talán Wilkes állította fel az amerikai kontextusban még 1975-ben, amikor is a kizárási szabályt az amerikai joggyakorlatban érő történeti és jog-összehasonlító megközelítésű kritikákat elemezte.³¹ Álláspontja szerint az alábbiak szerint különböztetünk meg jogsértő bizonyítási eszközöket a velük szemben alkalmazott kizárási szabály szempontjából:³² Irregularisan szerzett bizonyíték (*irregularly obtained evidence*) lehet szerinte

- visszaélés-szerűen (*improperly*, jog vagy mentesség megsértésével) szerzett, valamint
- tisztességtelenül (*unfairly*, morális vagy etikai elvek megsértésével) szerzett – de erről a csoportról Wilkes elemzése hallgat, és így teszünk mi is a továbbiakban.

A visszaélés-szerűen (*improperly*) szerzett bizonyíték lehet

- az állam/kormányzat képviselője (tudniillik hatóság) által szerzett, valamint
- magánfél által elkövetett jogsértéssel (*wrongfully*) szerzett.

Wilkes ezek után a kormányzat (állami hatóságok) és a magánfél által jogsértéssel szerzett bizonyítékok csoportját is két csoportra osztja:

1. Kormányzat (hatóság) által szerzett bizonyíték lehet:

- a) illegálisan (*illegally*, tudniillik az alkotmányban a magánszférát védő, jogellenes lefoglalás és házkutatás alkotmányos garanciáinak sérelmével) szerzett, valamint
- b) jogellenesen (*unlawfully*, tehát a hatóság törvényi felhatalmazásának vagy az irányadó jognak – Wilkes rendszertana esetében a *common law*-nak – a sérelmével) szerzett.

2. Magánfél által jogsértéssel szerzett bizonyíték³³ lehet:

- a) a büntetőjog rendelkezéseinek sérelmével szerzett, valamint
- b) szerződésen kívüli károkozással (*tort*) vagy szerződéses kötelezettség megszegésével szerzett. (Fontos egyébként megjegyeznünk, hogy többek között az amerikai alkotmányos rendszer alapjogvédelmi sajátosságai miatt is, a kizárási szabály büntetőeljárás alkalmazása kapcsán a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a kormányzattal nem összefüggő magánfelek által jogsértés útján szerzett bizonyítási eszközök befogadhatók,³⁴ polgári ügyekben pedig

31 WILKES JR. 1975, 881–917.; 882. Forrás: <http://scholarlycommons.law.wlu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3118&context=wluir> (2017. 05. 30.)

32 Felhívjuk a figyelmet, hogy az angol és magyar jogi nyelv terminológiai sajátosságaira tekintettel nem mindig teljességgel különíthetők el az egyes kategóriák a magyar nyelvben.

33 Bruce a magánszemélyek által jogsértően szerzett bizonyítási eszközökkel kapcsolatban észszerűtlen (*unreasonable*) szerzősmódról beszél az amerikai kizárási szabály magánfelek által elkövetett jogsértéssel szerzett bizonyítékok kizárására való kiterjesztésének vizsgálata során. Bővebben lásd: BRUCE 1967, 193–204.; 197. Forrás: <http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2943&context=wmlr> (2017. 05. 30.)

34 *Burdeau v. McDowell*. 256 U.S. 465 (1921).

nagyon is ellentmondanak egymásnak a bíróságok ítéletei mind a szövetségi, mind a tagállami szinteken.³⁵⁾

Véleményünk szerint Wilkes rendszertana mindenképpen irányadó a jogsértő bizonyítási eszközökkel kapcsolatos további jog-összehasonlító elemzés kiterjedésének megértéséhez, és többségében a kontinentális jogokban, illetve Európában is jól használható jogi fogalmakkal és egzakt rendszertannal dolgozik.

Az alábbiakban a magánfelek által jogsértéssel megszerzett bizonyítási eszközökre összpontosítunk, annyi pontosítással, hogy a kontinentális jogi gondolkodásban nem lehet attól eltekinteni, hogy magánfelek magatartása is megvalósíthatja a magánszféra alkotmányos garanciáinak sérelmét, a magánszférát védelmező alapjogok megsértése által. Wilkes rendszertanát tehát ezzel a kiegészítéssel kell vizsgálnunk a polgári perbeli bizonyítás alapjogi összefüggéseit tekintve.

A szakirodalmat követően jogeseteket és alkotmányszövegeket vizsgáltunk, és az alább részleteztettek szerint számos bírói döntésben, valamint külföldi alkotmányban találtunk olyan mintákat, amelyek komparatív jelleggel iránymutatásként szolgálhatnak ahhoz a magyar jogalkotó/alkotmányozó és természetesen a jogalkalmazó számára, hogy az alapjogsérelemmel szerzett bizonyítási eszközök eleve kizárhatóságát megalapozzák, különösen pedig abban az esetben, ha e bizonyítási eszközök alapjogsértő mivolta adott esetben – a Pp. 269. § szóhasználatának megfelelően – nem lenne egyértelműen nyilvánvaló egy polgári eljárásban.

Az alkalmazhatóságuk kapcsán komparatív jelleggel megvizsgált külföldi minták (mint lehetséges transzplantok) részletezése előtt azonban mindenképpen tisztázunk kell azon fogalmi kereteket, amelyekkel ezen minták dolgoznak, illetve azt is, hogy a téma korábbi megközelítéséhez képest egy tisztán alkotmányjogi megközelítés milyen konkrét novumot képes hozzáadni az alapjogsértő bizonyítással és a bizonyítékkizárással kapcsolatos szélesebb körű jogi vitákhoz Magyarországon.

Mike Madden egy 2015-ös írásában úgy fogalmaz egy mintaadó (amerikai) kizárási szabály (*model exclusionary rule*) lehetőségéről értekezve, hogy: „[A] kortárs jogtudomány képviselőinek a kizárási szabályokkal foglalkozó többsége vagy egészében megelégedik annak vizsgálatáról, hogy e szabályok miért is jöttek elsődlegesen létre, vagy kérdés nélkül elfogadják az adott kizárási szabálynak tulajdonított magyarázatot, amelyek egy adott joghatóság alatt egy felsőbbbíróság ad. Más szóval: a tudósok kritika nélkül elfogadják a status quót, amikor arra kerül sor, hogy kérdéseket kellene feltenni azzal kapcsolatban, hogy mire jó egy kizárási szabály, majd aztán megjegyzéseket tesznek arról, hogy az adott szabály hatékony vagy nem annak a célnak az elérésében, amelyet ők maguk kérdés nélkül elfogadtak.”³⁶⁾

35 Erről lásd például: BRUCE 1967; illetve SHEPHERD JR. 1960, 155–160. Forrás: <http://scholarlycommons.law.wlu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3519&context=wlulr> (2017. 05. 30.), vagy MACKAY 1979, 231–252. Forrás: <http://digitalcommons.pepperdine.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2091&context=plr> (2017. 05. 30.)

36 MADDEN 2015, 442–488.; 445. Forrás: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1509&context=bjil> (2017. 05. 30.)

Madden szerint ez a fajta kritika legtöbbször elsiklik a legfontosabb kérdések felett, amelyeket ő maga úgy fogalmaz meg, hogy vajon mi történik, ha a kizárási szabály magyarázata nem kellően megalapozott, illetve ha a szabályt kimondó felsőbíróság nem teljes vagy inkorrekt jogi válasszal indokolta a szabály magyarázatát.³⁷ A kizárási szabályok bíróságok általi, esetről esetre történő vizsgálatából, illetve a szabályok ilyen módszertannal történő megállapításából eredő (Madden által is felvetett, Amerikában is azonosított) problémák elkerülése végett amellet érvelünk, hogy közvetlenül az alkotmányban szükséges szabályozni a bizonyítékkizárás esetköreit, tekintettel a nem kevés e tárgyban létező külföldi példára is.

Mielőtt azonban számos külföldi alkotmány szabályozásának példáján keresztül megvizsgáljuk e kérdést, szükséges egy rövid kitekintést tennünk az amerikai bírói gyakorlatot elemző irodalom főbb megállapításaira is, amely abba enged bepillantást, hogy a kizárási szabályt milyen elméleti és jogpolitikai indokokra tekintettel szükséges alkalmazni.

A bizonyítékkizárási szabály (*exclusionary rule*) alkalmazásával kapcsolatban polgári ügyekben az általános amerikai gyakorlat már az 1980-as évekbeli irodalom szerint is az volt, hogy a nem hatósági vagy hivatalos személyek által jogellenesen, magánszférasértéssel szerzett bizonyítékok felhasználását megengedték. Ennek oka az volt, hogy az akkori amerikai gyakorlat szerint a kizárási szabály elsődleges célját nem abban azonosították, hogy nem kormányzati szereplőket (tudniillik például magánfeleket, magánszemélyeket) tartson vissza a jogellenes magatartástól, hanem hogy a kormányzat mozgásterét korlátozza alapjogsérelem vagy -korlátozás okozása tekintetében. Ez a felfogás egyébként az egész amerikai alkotmányos kultúra alapvető hangsúlyaiban keresendő, hiszen a kolóniakon a koronától való elszakadást követően a kormányzat befolyását az emberek veleszületett és elidegeníthetetlen jogai vonatkozásában alapvetően korlátozni szerették volna a „*limiting government*” célkitűzés értelmében.

Az amerikai büntetőeljárás-jogi esetjogban kialakított kizárási szabály háromféle megközelítést az alábbiakban lehetne összegezni:³⁸

Egyrészt az értelmezhető olyan bíró alkotta jogként, amely a magánszféravédő negyedik kiegészítés érvényesítését segíti (értsd: eljárási garancia, amely elsődlegesen a bírói integritás erősítését szolgálja).

- Másrészt alkotmányos jogként is felfogható, amely esetben sem a jogalkotó, sem a bíróságok nem változtathatják meg annak tartalmát. (Más megfogalmazásban: olyan alkotmányos privilégium, amely a szubjektív, egyéni jogérvényesítés fontos garanciája.)

37 MADDEN 2015, 445.

38 Vö. HANSCOM 1982, 799–818.; 812. Forrás: <http://digitalcommons.pepperdine.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1994&context=plr> (2017. 05. 30.), és ANDREOLI 1983, 1019–1042.; 1019–1021.

Forrás: <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4634&context=fpr> (2017. 05. 30.);

Az amerikai kizárási szabály magánszféra-vonatkozásairól lásd: CAMMACK 2013, 3–33.

- Harmadrészt, amennyiben viszont a kizárás nem alkotmányos jog, hanem a negyedik alkotmánykiegészítésben foglalt jogok megsértésének jogorvoslati eszköze (elsődlegesen a hivatali visszaélések visszaszorítására), akkor annak jogalkotói és bírói értelmezése is lehetséges.

Ezen három megközelítést jogpolitikai indokaik szerint az alábbiakban lehetne elkülöníteni:³⁹

1. Az úgynevezett *condonation (vagy dissociation) rationale* az előbbieken hivatkozott bírói integritást, a bíróság pártatlanságát hivatott erősíteni. Gácsi ezt elhatárolódási indoknak nevezi.⁴⁰
2. A *corrective justice rationale* lényege, hogy a jogsérelem kompenzációján keresztül lesz fontos garanciája az egyéni jogérvényesítésnek, tehát az előző felsorolásból emiatt a második kategóriába sorolható, illetve jogorvoslati funkciója miatt pedig a harmadikba. Gácsi ezt a helyreállító igazságszolgáltatás indokának nevezi,⁴¹ bár a jelen keretben talán szerencsésebb a kompenzációs indok elnevezés.
3. Az úgynevezett *deterrence rationale* az előbbieken harmadikként hivatkozott jogorvoslati jellegű indok, amely nem pusztán az attól való elhatárolódáson keresztül kívánja elejét venni a hivatali visszaéléseknek. Gácsi ezt elrettentési indoknak nevezi.⁴²
4. A *vindication rationale* tulajdonképpen az elhatárolódási és kompenzációs indok között helyezkedik el, és alkotmányos értékekre összpontosít, nem pedig a szigorú értelemben vett egyéni jogsérelemre.⁴³ Ezt a Gácsi által nem alkalmazott megközelítést leginkább jogkövetelési, vindikációs indoknak lehetne nevezni. Ezen elmélet értelmében nem szükséges az oksági kapcsolat a jogsértés folytán elszenvedett sérelem és az eljárásban alkalmazott jogorvoslat között, hiszen a jogorvoslat lehet olyan (kvázi szimbolikus) is, amely nem jár a sérelmet szenvedett fél tényleges kompenzációjával, viszont az egyéni jogsértésből kiindulva megkísérli egy adott jogosultság nem egyediesített, hanem tágabb körben való érvényesítését (a konkrét ügyben egy adott fél egyéni jogsérelmének elismerése és orvoslása által), tágabb értelemben vett közösségi célokat (tulaj-

39 A magyar szakirodalomban büntetőeljárás szempontból áttekintést ad: GÁCSI 2015, 28–33. Amerikai viszonylatban átfogó áttekintést ad például MADDEN 2015, 446–455. Itt az általa is alkalmazott indokokat ismertetjük.

40 GÁCSI 2015, 29.

41 GÁCSI 2015, 29.

42 GÁCSI 2015, 30.

43 MADDEN 2015, 454–455.

donképpen közérdeket) is szolgál.⁴⁴ (Ilyen értelemben ezt az indokot azonban „előrettekintőnek” is lehetne nevezni, de ennek az áttekintett amerikai irodalomban nem találtuk igazolását.)

E négyféle megközelítés időbeli síkon alapvetően kétféleképpen különíthető el egymástól Madden álláspontja szerint:⁴⁵

1. Az „előrettekintő” (*forward-looking*) kizárás lényege, hogy nem a jogsértésre, és annak kompenzálására fókuszál, hanem eljárási szempontból próbálja felmérni azt, hogy a kizárásnak milyen várható hatásai lesznek az eljárás lefolyására. E csoportba tartozik az elhatárolódási és elrettentési indokból történő kizárás.
2. A „visszatekintő” (*backward-looking*) kizárás szemben az elszenvedett jogsértés és az adott esetben alkalmazott kizárás igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásainak előrettekintő felméréseivel inkább az elszenvedett jogsértés hatásainak kompenzálására összpontosít. Ebből adódóan természetesen a kompenzációs indokból és a vindikációs indokból történő kizárás esetei tartozhatnak ebbe a csoportba.

Az amerikai esetjog „térképe” – válogatás

A bizonyítékkizárással foglalkozó jelentős amerikai bírói gyakorlatban mérőddkőnek számító Calandra-ügyben⁴⁶ született döntés tanulsága szerint a kizárási szabályt sosem értelmezték úgy, hogy bármely személy számára bármely ügyben megtiltja a jogellenesen szerzett bizonyítási eszköz felhasználhatóságát.⁴⁷ Sőt, Hanscom szerint, mint minden jogorvoslati szabályt, ezt is korlátozottan alkalmazták olyan esetekre, amelyekben a jogorvoslati célok hatékonyabban érvényesültek.⁴⁸

A Sackler-ügyben New York állam Legfelsőbb Bírósága például egy házassági bontóperben, magánnyomozó által jogellenesen szerzett bizonyíték befogadhatósága kérdésében úgy határozott, hogy „magánkutatásból” (*private search*) származó és a meggyőző bizonyíték befogadásának elutasítása nem szolgálná az igazságszolgáltatás

44 MADDEN 2015, 454–455. Paciocco munkásságára is támaszkodik a vindikációs indok e helyütt idézett leírásában. PACIOCCO 2012, 15–21. E megközelítés kiváló példáját adja a kaliforniai legfelsőbb bíróság *People v. Cahan* (44 Cal. 2d. 434, 282 P.2d 905, 1955) döntése kapcsán, amikor kifejti, hogy a bíróság elismerte ugyan, hogy sem a szövetségi alkotmány, sem Kalifornia alkotmánya nem követeli meg a kizárást a magánszféraérdekek védelmében, azonban az ilyen típusú jogsérelmek orvoslására megfelelő jogorvoslatnak ítélte. A kaliforniai bíróság egyébként arra alapozta ezen döntését, hogy a bíróságok „piszkos ügyleteket” nem támogathatnak, illetve hogy a magánszféra alkotmányjogi garanciáit nem védelmezik megfelelően a létező szankciók. Lásd: MACKAY 1979, 233.

45 MADDEN 2015, 447–455.

46 414 U.S. 338, *United States v. Calandra* (1974).

47 Ennek is köszönhető többek között, hogy ezen döntés megszületését követően egyre másra alkottak kivételeket a kizárási szabály alól büntetőügyekben. Ezeket részletesen idézi és bemutatja: GÁCSI 2015, 44–52.

48 HANSCOM 1982, 804.

érdekeit.⁴⁹ Ezen érvelés ellenzői szerint a bírói integritás védelme miatt fontos az, hogy a negyedik alkotmánykiegészítés sérelmével (tudniillik magánszférasértéssel) szerzett bizonyíték ne kerülhessen befogadásra.⁵⁰

Amerikában a kizárási szabályok alkalmazásával kapcsolatban meglehetősen megoszlottak és megoszlanak a jogtudomány és a bíróságok álláspontjai. Számos szerző foglalkozott a szabály kiterjedésével polgári ügyekben olyan esetekre is, amikor magánfél magánféllel szemben kíván jogsértő bizonyítási eszközt felhasználni.⁵¹ Ezek az írások azonban, tekintettel a kérdésben az irodalom és a joggyakorlat megosztottságára is, főként a tagállami bíróságok esetjogának elemzésével foglalkoztak, amelynek ismertetése – annak kiterjedtségére tekintettel tudományos igénnyel nem képezheti jelen írásunk tárgyát, így csak felvillantászerű példákat hozunk az analogikusan alkalmazható amerikai büntetőeljárás esetjogot tudományos igénnyel feldolgozó hazai irodalom⁵² margójára, illetve említünk más jogterületekre tartozó eseteket is.

Egy esetben (Mercer-ügy, New Jersey) egy magánszemély házastársi kapcsolat megrontásában való közrehatásért – azt is mondhatnánk „elszeretésért” (*alienation of affection*) – indított keresetet, amelyben egy feleség által a levéltitokra vonatkozó postai szabályok megsértésével a férjől – így magánszféra-sértően – megszerzett személyes küldeményt tettek végül a bizonyítás tárgyává, megengedték annak felhasználhatóságát.⁵³

A kizárási szabályok alkalmazása kapcsán magánszféravédelmi áttörést hozó Mapp v. Ohio (1961)⁵⁴ büntetőeljárású döntés után sem csendesett le a tudomány a szabályok létjogosultságát illetően, és többen vizsgálták a szabály más eljárásokra való kiterjesztésének lehetőségét. (Megjegyzendő azonban, hogy a Mapp-döntést büntetőeljárású vonatkozásai miatt a tagállami bíróságok nem tartották irányadónak az ítélezésben, mivel az az állami büntetőhatalom jogsértő gyakorlatának visszaszorításában fektette le a magánszféra-védelem alapvető szabályait.)

A Sackler-döntésben (New York)⁵⁵ az eldöntendő jogkérdés az volt, hogy egy házassági bontóper kapcsán megengedhető-e olyan jogsértő bizonyítási felhasználása, amely a férj és magánnyomozók által elkövetett magánlaksértés nyomán állt elő úgy, hogy a feleség magánlevelezését megszerezték. Az ügyben a kizárási szabályt azért nem alkalmazták csupán, mert a bíróság álláspontja szerint az az érvelés túl messze megy, hogy a magánszemélyek által előterjesztett jogsértő bizonyítási eszközöket meg kell tiltani, mivel az állami hatóságokat korlátozó Mapp-döntés szerint ez így lenne

49 Vö. Sackler v. Sackler, 15 N.Y.2d 40 (N.Y. 1964).

50 Vö. például HANSCOM 1982, 803.

51 SHEPHERD, JR. 1960, 155–160; BRUCE 1967.

52 Lásd: GÁCSI 2015, 33–81.

53 Mercer v. Parsons, 95 N.J.L. 224, 112 A. 254 (E & A 1920, New Jersey). Ellentétes álláspont: Del Presto v. Del Presto 92 N.J. Super. 305 (1966), 223 A.2d 217. Hasonló álláspontokért a kaliforniai bírósági gyakorlatból l.: Kohn v. Superior Court, 12 Cal.App.2d 459 (1936), Munson v. Munson 27 Cal.2d 659 (1946).

54 Mapp v. Ohio 367 U.S. 643 (1961), részletes elemzését adja például GÁCSI 2015, 37–38.

55 Sackler v. Sackler, 15 N.Y.2d 40 (1964).

logikus. A New York-i bíróság szerint továbbá a magánszféravédő bizonyítási tilalmak és kizárási szabályokat, amelyek a *common law*-ban és a Legfelsőbb Bíróság esetjogában (például *Boyd v. United States*⁵⁶) gyökereztek, soha nem olyan értelemben fogalmazták meg, hogy azokat magánszemélyekre is kiterjesszék.

Ohióban, a *Williams*-ügyben⁵⁷ a bíróság ezzel szemben azt állapította meg, hogy a negyedik alkotmánykiegészítésbe ütközik, ha válóperben a férj a feleség autójából jogellenesen szerez meg levelezést. Bruce már 1967-ben hangot adott annak az álláspontjának,⁵⁸ hogy társadalmunk nem fogja tolerálni azt, hogy ha a bíróságok az egyének által felhasználni kívánt jogsértő bizonyítási eszközök tiltására nem fogják alkalmazni a negyedik alkotmánykiegészítésből levezetett és azzal összekapcsolt kizárási szabályokat. Ezzel kapcsolatban idézi a *Frank v. Maryland*⁵⁹ döntést is, amely azt tükrözi, hogy az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága is hasonló álláspontra jut, és nem ragaszkodik a kizárási szabály történetileg kialakult kereteihez, ami az egyéni jogok védelmét illeti a magánszféra vonatkozásában.

Európai alkotmány-körkép – Kevés szabály, sok kérdés?

Az amerikai példákat követően az alkotmányi szintre helyezett kizárási szabályok logikájának megértéséhez Európában elsősorban a görög alkotmány kétes megítélésű szabályozása szolgál. Görögországban 2001 óta létezik univerzális, alkotmányi szintű, abszolút és általános kizárási szabály a polgári, büntető és közigazgatási eljárások vonatkozásában, amely orientálja a szektorális törvények szabályait.

Mielőtt azonban ezen „görög modell” részleteit ismertetnénk, a külföldi minták alkalmazásával kapcsolatban most a jogrendszerközi komparatiztikában rejlő in-herens módszertani aggályokat kell eloszlatnunk. Ezek általában azzal kapcsolatban merülnek fel, hogy vajon mennyiben tekinthetők megfelelő mintának az angolszász jogrendszerben alkalmazott bizonyítási tilalmak a kontinentális jogi szabályozások újragondolása számára.⁶⁰

E módszertani előkérdés megválaszolása ezen a helyen azért is igen fontos, mert 1. az alkotmányi szintű kizárást alkalmazó (illetve ennek bevezetését számon tartó) országokban már eddig is vita folyt erről, illetve 2. érveink igazolására az angolszász alkotmányos és bírói gyakorlatban – elsődlegesen büntetőeljárás kontextusban született – tesztekre, doktrínákra, illetve ezek jogátvételen keresztüli átültetésének esetleges lehetőségére támaszkodunk a polgári eljárásjog bizonyítási vonatkozásaiban is.

56 116 U.S. 616 (1886).

57 *Williams v. Williams*, 8 Ohio Misc. 156 (Ohio Com. Pleas 1966).

58 BRUCE 1967, 200. A magánszemélyek által felhasználni kívánt jogsértő bizonyítási eszközök magánszféravédelmi szempontú tilalmával kapcsolatos érveket az amerikai jogrendszer vonatkozásában részletesen, lásd: BRUCE 1967, 200–204.

59 359 U.S. 360 (1959)

60 A büntetőeljárás-jog vonatkozásában a kizárási szabályok összehasonlító jogi szempontú elemzésével foglalkozik. THAMAN 2013.

Breda és Vricella olasz szerzők azon állásponton vannak, hogy az alkalmazott eljárási szabályrendszerbeli különbségek elsődlegesen nem abból adódnak, hogy a komparatív szempontból vizsgált országok adott esetben eltérő jogcsaládba tartoznak.⁶¹ Az angolszász rendszerből vett mintákat, ahogy más országokban is, mi is analogikusan alkalmazzuk a kontinentális jogrendszerbeli magyar szabályozás átalakításának indoklásában.

Alkalmazzuk továbbá azt a fenti szempontot is, hogy bizonyítékkizárás elvei kapcsán nem teszünk lényegi különbséget a büntető és polgári eljárások hatásmechanizmusai között az alkotmányi szintű és az ezekre épülő eljárási törvénybe foglalt kizárási szabályok megalkotása vagy alkalmazása szempontjából. Ezt az álláspontunkat az az amerikai jogirodalomban megjelenő érv is alátámasztja, hogy a *common law* jogrendszerben ismert bizonyítási jog (*evidence law*) nem szigorú jogági elkülönítettségben kezeli az egyes eljárásjogokkal kapcsolatos bizonyítási kérdéseket, hanem e tekintetben „tulajdonképpen azonosan kezel polgári és büntető ügyeket”.⁶² Az amerikai büntető eljárásjogi esetjogban kialakult megoldások tehát példaértékűek és analogikusan alkalmazhatóak a polgári eljárásjogi védelmi rendszer átalakításának magyarázatában is.

A vizsgált európai országok vonatkozásában fontos az a különbségtétel, hogy melyek éltek az alkotmányi szinten rögzített úgynevezett abszolút, automatikus és univerzális kizárási intézményével, és melyek alkalmaztak ehhez képest enyhébb vagy más megoldásokat az alkotmány szintjén, például egy adott eljárásjogra vagy egy adott alapjogra, azok egy csoportjára szűkítve a kizárási hatályát.

Általánosságban a jogsértő bizonyítási eszközök rendszertanának nomenklatúrájában az egyes országok Európában megkülönböztetik:

- a bizonyos vagy egyes alapjogok (például élethez és emberi méltósághoz való jog, tulajdonjog) sérelmével;
- az alapjogsérelemmel;
- a magánszférajogok (kapcsolattartás és kommunikáció, magánlakás) megsértésével;
- a visszaélésszerű vagy illicit magatartással;
- a jogellenesen;
- a tisztességtelenül;
- az alkotmányellenesen szerzett, illetve
- csoportoktól elkülönítetten a bűncselekménnyel szerzett bizonyítékokat.⁶³

Összhangban az új Pp. szóhasználatával a továbbiakban a „jogsértő bizonyítási eszköz” megfelel a bizonyítékkizárási alkalmazása kapcsán vizsgált országok jogában ismert

61 Breda–Vricella 2014, 428–443., 429.

62 Sklansky–Yeazell 2005, 683–730.; 727–732. Forrás: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2718&context=facpubs> (2017. 05. 30.). A cikk egyébként az amerikai kontextusban tartalmaz érveket amellett, hogy a kontinentális jogrendszerrel való összehasonlítás és tulajdonképpen az amerikai jogrendszerből való kilépés nélkül, hogyan lehet az összehasonlító módszert használni az eljárásjogok kölcsönös fejlesztésében. Egy példaként e körben a bizonyítással kapcsolatos jogkérdéseket körültekintő vizsgálatát hozzák fel.

63 Az angolszász jogrendszer sajátosságaival dolgozó amerikai rendszertanról lásd: Wilkes, Jr. 1975.

következő kategóriáknak: *improperly obtained evidence*, *illegally obtained evidence*, *unlawfully obtained evidence*, *unconstitutionally obtained evidence*, *wrongfully obtained evidence*, *prove formate*, *acquisite od assunte con mezzi illeciti*, *illegittimi o incostituzionali*, *preuve illégalement obtenue*. Ezen elnevezések egyébként „a visszaélés-szerű” vagy „rendeltetésellenes” (*improper*) szerzésmódtól a jogellenességen (*illegal*, *unlawful*, *illegitime*, *illégalement*, *illicite*) keresztül az alkotmányellenes (*unconstitutional*) szerzésmódig különböztetnek meg kategóriákat a bizonyítási eszközök körében.

Alkotmányi szinten ezen bizonyítási eszközök kizárása tekintetében alapvetően két megoldást követnek a kutatás során megvizsgált országok:

Az első csoportba azok tartoznak, amelyek általános, automatikus és abszolút kizárási szabályokat tartalmaznak, nevesítve a magánszférához való jog védelmét, illetve ezenkívül adott esetben más konkrét alapjogokat is. (Ezek a korlátozások nem a tisztességes eljárásához való jogról szóló rendelkezések között jelennek azonban meg.)

Görögország alkotmánya az alapjogi fejezetben, bár nem a tisztességes eljárásra konkrétan vonatkozó rendelkezések között, de 2001 óta tartalmaz a magánszférát nevesítve védelmező rendelkezésekre [9. cikk, 9A. cikk, valamint 19. cikk (1) bek.] explicit utalást tartalmazó abszolút és automatikus kizárási szabályt. Ez a rendelkezés az alkotmány 19. cikkének és (3) bekezdésében, amely kimondja, hogy a levelek és a kapcsolattartás és kommunikáció más formáinak titkossága abszolút sérthetetlen.⁶⁴ A 19. cikk (1) bekezdése értelmében annak garanciáit, hogy a bírói hatalom mely esetekben nem kötött ezen titkosság által nemzetbiztonsági vagy különösen súlyos bűncselekmények felderítéséhez fűződő okból, törvény állapítja meg. A (3) bekezdés kizárási szabálya innen indul, és rögzíti, hogy a 19. cikk, valamint a 9. és a 9A. cikkek sérelmével (tudniillik magánszférasértéssel, és így természetesen a személyiségi jogok sérelmével) szerzett bizonyíték felhasználása tilalmazott.⁶⁵

Portugália 2005-ben módosított alkotmányában, a 32. cikk (8) bekezdésében a büntetőeljárásokra vonatkozó garanciális rendelkezések között írja elő, hogy minden a magánéletbe, a magánlakásba vagy a kapcsolattartásba és kommunikációba való visszaélés-szerű beavatkozás nyomán szerzett bizonyíték semmis és érvénytelen.⁶⁶ Ez is tehát abszolút és automatikus kizárási szabály, azonban nem terjed ki a polgári eljárásokra.

Léteznek olyan országok is, amelyek az automatikus és abszolút kizárási szabályokat nem szűkítik le egyes alapjogok, különösen pedig a magánszférához való jog vé-

64 E megfogalmazásban felsejlik az általunk támogatott bizalmi kommunikáció védelme, illetve a bizalmassághoz való jognak a védelme is.

65 Fontos még megemlíteni, hogy a szabályt magánfelek közötti horizontális viszonyokban is alkalmazni rendeli a görög alkotmány. [25. cikk (1) bekezdés] Lásd: KATIFORIS 2015, 23. Forrás: <http://14.139.206.50:8080/jspui/bitstream/1/4388/1/Evidence%20in%20Civil%20Law%20-%20Greece.pdf> (2017. 05. 30.). Katiforis idézett írása egy görög alkotmánybírói határozatra utalással megjegyzi, hogy a kizárási szabály alól egyetlen kivétel van, amikor is a bizonyítékot valamely alkotmányosan magasabb rangú érték, például emberi élet védelmében használják fel.

66 Fontos azonban, hogy nemcsak a magánszféra sérelmét nevesíti külön az alkotmány, hanem a kínzás, kényszerítés, valamint a személyes testi és lelki integritás sérelmét is.

delmére, viszont a tisztességes eljáráshoz való jogra vonatkozó rendelkezések között helyezik el azokat.

Horvátország 2001-ben módosított alkotmánya általános, abszolút és automatikus kizárási szabályt tartalmaz 29. cikkében, amely kimondja, hogy jogellenesen megszerzett bizonyítékot nem lehet bírósági eljárásban felhasználni. (Itt a horvát alkotmányban az EJEK gyakorlatából ismert megengedhetőség, magyar terminológiával befogadhatóság intézményéről, az úgynevezett *admissibility*ről beszél, de ténylegesen a bizonyítási eszköz felhasználhatóságáról van szó.)

A 2007-ben módosított olasz alkotmány a tisztességes eljárásra vonatkozó 111. cikkében tartalmaz olyan rendelkezést, amely megállapítja, hogy törvény rendezi azokat az eseteket, amikor a bizonyításfelvétel – a terhelt/alperes⁶⁷ hozzájárulásával vagy objektív lehetetlenség okán, illetve bizonyítottan jogellenes magatartás folytán – nem adverzariális rendszerben történik. (Ez az alkotmányi rendelkezés bizonyos szempontból kakukktójas az itt vázolt rendszertanban, hiszen ugyan általános jelleggel vonatkozik a bírói eljárásokra, azonban nem automatikus és nem abszolút kizárást tesz lehetővé, hanem nagy hangsúlyt kap a jogalkalmazói mérlegelés a kizárást szabályozó törvény rendelkezéseinek alkalmazásában.)

A 2014-ben módosított ukrán alkotmány az alapjogokra vonatkozó fejezet tisztességes eljárással összefüggő, büntetőeljárás garanciákat tartalmazó 62. cikkében az olvasható, hogy vádat jogellenesen szerzett bizonyítékokra és feltevésekre nem lehet alapítani. (Az ukrán alkotmány egyébként – ahogy szövegezéséből is arra következtethetünk – egy ismert büntetőeljárás alapelv, az *in dubio pro reo* keretei között szabályozza a bizonyítékkizárási szabályt.)

Csak említésképpen: a fenti európai országok kontinentális alkotmányaiból az angol-szász rendszer felé átmenetet képez Dél-Afrika, amelynek még 2012-ben módosított alkotmánya tartalmaz olyan kitévelt [35. cikk (5) bek.] a tisztességes büntetőeljárásra vonatkozó rendelkezések között a letartóztatottak, fogvatartottak és terheltek jogai vonatkozásában, amely szerint az alapjogokat sértő módon szerzett bizonyítékokat ki kell zárni, amennyiben megengedhetőségük tisztességtelenné tenné az eljárást, vagy egyéb módon károsan hatna az igazságszolgáltatásra. (Ebben a szabályozásban áttelélesen megjelennek azok a már amerikai szerzőknél olvasható hivatkozások, hogy a bírói integritás erősítése érdekében kell a kizárást lehetővé tenni, illetve magyar vonatkozásban az igazságszolgáltatás rendes működésébe vetett közbizalom mint alkotmányos érték védelme is tetten érhető.)

Az alkotmány alatti szinteken, kizárólag az eljárásjogokban vagy a bírói gyakorlatban létrehozott kizárási szabályokat az alábbi országok ismerik és alkalmazzák.

A vizsgált angolszász országok (Egyesült Királyság, Egyesült Államok) esetében a magánszféra alkotmányi szinten való megjelenése nem adott, hiszen az egyik esetben íratlan, történeti alkotmányról beszélünk, míg a másik esetben a világ legrégebbi írott alkotmányában nincs tételes alapjogi rendelkezés a magánszférához való jog-

67 Egy kifejezéssel: *defendant*, de a rendelkezés hatálya általános.

gal vagy a tisztességes eljáráshoz való joggal kapcsolatban. Az angol történeti alkotmány keretében az alapjogokkal és a bírósági eljárásokkal összefüggő bizonyítási kérdéseket a szektorális törvények szintjén rendezik, az Egyesült Államok esetében pedig a 4. és 5. alkotmánykiegészítésre épülő Legfelső Bírósági jogértelmezést, valamint a tagállami alkotmányok alapjogi rendelkezéseit értelmező tagállami legfelsőbb bírósági döntéseket tekinthetjük irányadónak a magánszféra és a tisztességes eljárás határterületi bizonyítási kérdéseiben a főként büntetőeljárás vonatkozásban kidolgozott kizárási szabályokon (*exclusionary rules*) keresztül. A konkrét esetekből vett példákat egy fenti válogatásban már olvashattuk.

Spanyolországban a polgári eljárási kódex 2000 óta alkalmaz kizárási szabályt (a 283. és 287. cikkeken),⁶⁸ utalással arra a kizárási szabályra, amelyet a bíróságokra vonatkozó organikus törvény eredetileg szabályozott [11. cikk (1) bek.]. Ennek tartalma szerint a közvetve vagy közvetlenül alapjogok vagy szabadságok sérelmével szerzett bizonyítékoknak semmilyen súlya nem lesz az eljárásban. Ezt a védelmet az is erősíti, hogy a spanyol alkotmánybíróság a kizárási szabállyal kapcsolatban már 1984-ben megállapította az alkotmány értelmezésével, hogy a kizárás „implicit alkotmányos követelmény”, és azt az alapjogok univerzalitása okán minden eljárásjogban alkalmazni kell, bármely alapjog sérelme esetén, és függetlenül attól, hogy állami szerv vagy magánfél okozta alapjogsértés áll fent.⁶⁹ Az érvelés érdekessége az, hogy nem egy konkrét alapjoghoz kapcsolódóan, hanem az alapjogok sérthetlenségének alkotmányban deklarált elvéből [10. cikk (1) bek.] vezeti le a kizárás kötelezettségét, és kimondja azt is, hogy ez a garancia abból ered, hogy bármely köz- vagy magánvétekenység, amely az alkotmányban elismert jogi pozíciókat sért, teljességgel semmis. A bíróság ezt később egyéni alapjogokban megtestesülő objektív garanciának is nevezi.⁷⁰

Németország az alkotmány szintjén nem alkalmaz kizárási szabályt, illetve az alkotmányi szabályozás egyébként is „szükszavú” tisztességes eljárási (103. cikk) és magánszférevédelmi (10. cikk) rendelkezéseket tekintve, azokat a BVerfG személyiségi jogi gyakorlata tölti meg tartalommal, amelynek keretében például büntetőeljárás vonatkozásban megszületett 2008-ban az IT-rendszerek bizalmasságához fűződő alapjogot levezető határozat is az online fedett nyomozás és bizonyítékszerzés elektronikus magánszféra-védelemre tekintettel történő korlátozása kapcsán.⁷¹

A német AB judikatúra – ellentétben az angolszász–amerikai szabadság és biztonságközpontú magánszféra-felfogással – a kontinentális jogrendszerben megszokottan az emberi méltósághoz való jogon keresztül az általános személyiségi jogból kiindulva vezet le többletvédelmet a magánszféra számára, azonban az euroamerikai kereskedelmi közeledés (lásd: TTIP-tárgyalások) az európai magánszféra-gondolkodásban is

68 Vö. Ministerio de Justicia – Colección: Traducciones del derecho español. 2015. Law 1/2000 of 7 January, on Civil Procedure (A 2015. évi 42. számú törvényben foglalt módosításokkal egységes szerkezetben).

69 MADRID BOQUÍN 2014, 14., 28.

70 A JSCC 114/1984 sz. döntést elemzi MADRID BOQUÍN 2014, 28.

71 BVerfGE 120, 274 – 350 (1 BvR 370/07 – Rn. (1-333)). Forrás: www.bverfg.de/e/rs20080227_1bvr037007.html (2017. 05. 30.)

meghonosítja a szabadság és biztonság mérlegelési szempontjait, amely minden bizonyonnal idővel majd tükröződik a mértékadó alkotmánybírószági gyakorlatokban is.

A magyar alkotmánybírószági esetjog sokban támaszkodik a német méltóságközpontú és így az általános személyiségi jogot kibontó gyakorlatra, és követi ezt a modellt. Az itt vizsgált bizonyítási kérdésekben is, e hagyomány folytatása – akár a szabadság és biztonság szempontjaira is tekintettel – a magánszféra információs társadalmi aspektusai vonatkozásában több ponton indokolt lenne a magánszféraértő bizonyítékok értékelése, végső soron pedig kizárása vonatkozásában. Véleményünk szerint a személyiség- és így magánszféraértő bizonyítási eszközök kapcsán a magyar alkotmányos gyakorlat továbbfejlesztésére a német, és ahol az erre alkalmas, az amerikai „alkotmánybírószági gyakorlat” fényében vannak lehetőségek. [Megjegyzés: a magyar Alkotmánybírószág egyébként tradicionálisan a büntetőeljárás-jog vonatkozásában állapít meg inkább olyan alkotmányos követelményeket, amelyeknek a bizonyításra is van direkt hatásuk. Legutóbb például a 8/2013 (III. 1.) AB határozat állapította meg, hogy a védő terhelti kihallgatásról történt értesítésének elmaradása esetén, a terhelt vallomása bizonyítékként nem vehető figyelembe.]

Ezen rövid kitérő után, a továbbhaladáshoz elsőként fontos annak tisztázása, hogy a jogellenes szerzőmód ténye általános jelleggel felhasználhatatlanná teszi-e a polgári és büntetőeljárásokban egyaránt a jogsértő bizonyítási eszközöket, vagy e ténynek semmi következménye nincs ezek használatára nézve?⁷² Másrésztől abban a kérdésben is állást kell foglalni, hogy mennyire reális az, hogy a bírót nem befolyásolja a jogsértő bizonyítási eszköz az ítélete meghozatalában?⁷³

A már idézett Breda és Vricella olasz szerzők a fenti kérdések kapcsán két típusú bizonyíték között tesznek különbséget az angol és olasz bizonyítékkizárási rezsimek komparatív értékelésében: 1. amelyek jelentős súllyal befolyásolják a peres felek képességét követeléseik alátámasztására, és 2. amelyek a tényállás pontos tisztázásában segítenek.

Álláspontjuk szerint előbbieket mindkét jogrendszer nagyobb eséllyel fogadja be, míg utóbbiakat az olasz bíróságok többségében elutasítják, így a jogsérelmet szenvedett felek védelmében járnak el. Amint leírják, az olasz büntetőeljárás törvény is különbséget tesz olyan bizonyítékok között, amelyeket bizonyos eljárási szabályok megsértésével szereztek (ezek meg nem engedhetők), illetve olyanok között, amelyeket általánosságban jogellenes magatartással szereztek (ezek felhasználhatók).⁷⁴

Az előzőekben írtakból a magánszféraértő bizonyítási eszközökkel kapcsolatos alapjogi problematika megoldására számunkra az következik, hogy ha a bizonyításhoz (igazsághoz való hozzáféréshez, joghoz jutáshoz) való jogot és a magánszféra védelméhez való jogot szembeállítjuk egymással (mint konkuráló alapjogi pozíciókat) a tisztességes polgári eljárás kontextusában, akkor a helyes irány a jogsértő bizonyítási

72 KAISSIS 2014, 309–310.

73 GIANNOLOUPOULOS 2007, 181–212. 189–190. Forrás: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1835010 (2017. 05. 30.)

74 Vö. BREDA–VRICELLA 2014, 14.

eszközök felhasználhatóságának bírói megítélésében az, ha azt eleve a nemzeti alkotmányban rögzített alapjogi standardhoz igazítjuk, ebben az esetben a tisztességes eljáráshoz való jog tartalmi oldalát finomító magánszféravédő biztosítékok által.

Ebben a keretben minden esetben a magánszférasérelmet szenvedett fél jogait és érdekeit kell előnyben részesíteni anélkül, hogy az ügy tárgyának eldöntését, a tényállás tisztázását és az igazságszolgáltatás átfogó érdekét alapvetően sértő – és az alapjogsérelem súlyosságát érintő, alapvetően alkotmányjogi, szükségességi-arányossági vizsgálatot igénylő – bírói mérlegeléstől várnánk a válaszokat, amely bírói mérlegelés természetesen így arra irányulna, hogy megjósolja, milyen hatással lehet az alapjogsértő bizonyítási eszköz az eljárás tisztességességére. Ilyen fajta jövőmondásra kényszeríteni a bíróságokat azonban kontraproduktív lenne az igazságszolgáltatás tisztességessége és hatékonysága szempontjából.

Olyan szabályozási megoldások tehát álláspontunk szerint nem elfogadhatók a polgári eljárásjogban, amelyek következmény nélkül hagyják a jogsértő, különösen pedig a magánszférasértő bizonyítási eszköz felhasználását. Ezen keretben is az abszolút és automatikus, alkotmányi szinten megfogalmazott kizárési szabályok alkalmazása mellett érvelünk, amelyek korlátozzák a bíróság mérlegelését egyrészt alapjogvédelmi szempontokra (mércekre), másrészt a bizonyítás során keletkező úgynevezett konkuráló alapjogi pozíciókra tekintettel. [Ebből az is következik, hogy csak a peres felek között kialakult konkuráló alapjogi relációban szükséges ilyen szabályok alkalmazása álláspontunk szerint. Amikor az egyik alapjogi pozíció a másik felett kirívóan információaszimmetrikus bizonyítási helyzetet teremtve dominál – tehát tulajdonképpen azt megszünteti, elrelativizálja –, akkor az abszolút és automatikus kizárás alapvetően nem alkalmazandó, hiszen a magánszférasértő bizonyítási eszközzel bizonyító fél szükséghelyzetben van: nem rendelkezik pusztán jogsértő bizonyítási eszközzel. Erre az esetre az új Pp. kidolgozta például a bizonyítási szükséghelyzet rendszerét, a 265. § (2) bekezdésében, amelyet vizsgálatunkkal nem érintünk.]

Az új Pp. „kizárési szabályának” lehetséges alkotmányjogi megközelítése – magánszféravédelmi szempontok

Az alábbiakban a 2016. évi CXXX. törvény (új Pp.) jogsértő bizonyítási eszközök felhasználhatóságával foglalkozó 269. §-ának egy lehetséges alkotmányjogi megközelítésével foglalkozunk. Elfogadása óta számos kritika érte a norma szövegét, de ezek politikai és egyéb indíttatásaitól most eltekintve, alapjogvédelmi szempontú vizsgálatunk eredményeiről szeretnénk számot adni. A törvény alapját képező, kormány által közzétett szabályozási koncepció⁷⁵ szerint az okirati bizonyíték szolgáltatása kapcsán a *„jogellenesség kapcsolódhat egyfelől az okirat keletkezéséhez, előállításához (például tilos lehallgatás jegyzőkönyve) másfelől az amúgy jogszerűen létrejött okirat megszer-*

75 *Az új polgári perrendtartás koncepciója.* 2016. Forrás: www.kormany.hu/download/f/ca/30000/20150128%20Az%20C3%BAj%20polg%C3%A1ri%20perrendtart%C3%A1s%20koncepci%C3%B3ja.pdf (2017. 05. 30.)

zéséhez (például okirat eltulajdonítása, titokvédelmi szabályok megszegése). A polgári per szempontjából e jogellenes cselekményeknek akkor lesz jelentősége, ha az inkriminált okirattal a bizonyító fél bizonyítást folytat. A jogellenesen keletkezett, beszerzett okiratok felhasználása nem megengedhető a polgári perben (azok bizonyítékként nem értékelhetők) hozzátéve, hogy a jogellenességre az ellenfélnek kell hivatkoznia és neki kell a jogellenességet megalapozó körülményeket is bizonyítani.⁷⁶

Azzal, hogy a bizonyító fél jogsértő bizonyítási eszközzel folytat bizonyítást, az eljárásban szembenálló magánfelek perbeli „érdekállásai” között a polgári per kontradiktórius természeténél fogva alapjogi ütközések (úgynevezett konkuráló alapjogi pozíciók) keletkeznek. Vizsgálatunk ezen perbeli helyzetek tekintetében arra irányul, hogy milyen alkotmányjogi mércék és alapjogi standardok alkalmazásával oldhatók fel a jogsértő – különösen pedig a magánszférasértő – bizonyítási eszközök eljárási felhasználhatóságával kapcsolatos problémák ezen konkuráló alapjogi pozíciók között.

Szándékosan nem foglalkozunk az új Pp. által nevesített úgynevezett „kirívóan információaszimmetrikus helyzetekkel”, amelyekre a törvény a bizonyítási szükséghelyzet [265. § (2) bek.] igen szigorú szabályait alkotta meg. Ilyen esetekben – véleményünk szerint – az alapjogi pozíciók nem konkurálnak, hiszen az egyik fél bizonyítási helyzete teljes mértékben dominál a másik felett, amely esetekben a bíróságnak egyértelmű kötelezettsége a szükséghelyzet szabályainak helyénvaló alkalmazása a szükséghelyzetben lévő fél védelmében. (A kirívóan információaszimmetrikus helyzet keletkezése azokban az esetekben, amikor az egyik fél jogellenes közrehatása miatt áll elő, a másik fél ebben a helyzetben csak jogsértő eszközzel képes bizonyítani, amely azonban nemcsak a szükséghelyzet szabályai, hanem a jelenlegi bírói gyakorlat alapján is megengedhető, bírói mérlegelés alapján, a bizonyítóval szemben elkövetett jogsértés bekövetkezésének vagy a jogsértés közvetlen veszélyének a bizonyítására.)

Azt, hogy milyen konkuráló alapjogi pozíciók jöhetnek létre egy tisztességes polgári eljárás összefüggései között az angol családi jogi perekben alkalmazott úgynevezett „Hildebrand-szabályok” bemutatásával lehet jól érzékeltetni,⁷⁷ amelyek fenntarthatóságát azonban csak 2010-ig tartotta megalapozottnak az angol igazságszolgáltatás, és annak végül magánszféravédelmi alapon vetett véget a felek egymás felé fennálló „bizalmi kötelezettségének” és a „bizalomszegéstől való tartózkodás kötelezettségének” deklarálásával.⁷⁸

Az alábbiakban alkotmányjogi szempontból azt vizsgáljuk tehát, hogy a polgári perbeli bizonyításban kialakuló konkuráló alapjogi pozíciók közül a magánszféravédő „érdekállást” milyen eszközökkel lehet szükséges védelmezni a jogsértő bizonyítási eszközzel bizonyító „érdekállással” szemben. Az új Pp. 265. § (1) bek. értelmében bizonyítási érdeknek minősül, ha „a perben jelentős tényeket annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valósan fogadja el”. Ezen bizonyítási érdek a jogsértő bizonyítási eszközzel bizonyító féllel szemben is

76 Az új polgári perrendtartás koncepciója. 2016, 93.

77 A gyakorlat az 1992-es Hildebrand v. Hildebrand ([1992] 1 FLR 244) ügyről kapta elnevezését.

78 Tchenguiz v. Imerman; Imerman v. Imerman [2010] EWCA Civ 908.

fennáll, magánszférvédelmi alapon. Ebben a helyzetben jönnek létre a bizonyítási érdekhez kapcsolódó konkuráló alapjogi pozíciók. „A [...] probléma mint egyik oldalról az általános jogrend és ennek részeként a személyiségi jogok védelmezésének, másik oldalról a polgári peres eljárásban részt vevő felek joghoz jutásának, és ennek részeként a bizonyításhoz való jogának konfliktusa a polgári eljárás tekintetében is fennáll.” – összegzi másképpen Papp Zsuzsanna, még 2011-ben.⁷⁹

Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint pedig azon „esetekben, amelyekben az alapjog két jogosultja áll egymással szemben, a kettőjük közötti konfliktusban az állam közvetítő szerepet tölt be”,⁸⁰ és ezen konkuráló alapjogi pozíciók esetében „a megfelelő alapjogi mércék alkalmazásával a konfliktust fel kell oldani”.⁸¹ A valódi közvetítő szerepet persze nem feltétlenül csak a jogalkotó és az alkotmányozó képes betölteni, hanem az „állam közvetítő szerepéből” jelentős feladat hárul a bíróságokra is, amelyeknek így védelmet kell nyújtaniuk a polgári eljárásokban a magánszférasértő bizonyítási eszközök alkalmazásával szemben, azok nyilvánvalóan jogsértő jellegétől eltekintve, illetve azon túl is.

Amennyiben tehát a jogalkotó-alkotmányozó tényleges alapjogi mércét határozná meg az Alaptörvény szintjén, úgy a bíróságnak azt alkalmazva kellene eljárnia. Ilyen mércék egyelőre az Alaptörvény XXVIII. cikkéből, illetve ennek a VI. cikkkel történt együttozásából sem vezethetők le, valamint a fentebb bemutatottak szerint a Pp. rendelkezései közt is nehezen értelmezhetők. (Így azonban feltehető *pro futuro*, hogy a jogalkotó mulasztásban van, és ezen mércék pótlása, illetve a törvény szövegének későbbi „finomhangolása” válhat szükségessé.)

Ezen állításunkat az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján támasztjuk alá, amelyből az következik, hogy: „[A]z alapjogilag konkuráló esetekben a jogalkotó felelőssége, hogy megfelelő támpontokat adjon a jogalkalmazóknak ahhoz, hogy az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdéséből következő védelmi kötelezettségének [sic!] hatékonyan eleget tudjanak tenni. A védelem meghatározása tehát a törvényhozó, annak konkretizálása a jogalkalmazók feladata. A védelmi kötelezettség teljesítése során mind a törvényhozónak, mind pedig a jogalkalmazóknak figyelembe kell vennie azt, hogy egyik alapjog lényeges tartalma sem korlátozható, másrészt pedig arra kell törekedniük, hogy a konkuráló alapjogi pozíciók az arányosság elvének megfelelően kíméletes kiegyenlítésre, méltányos egyensúlyba kerüljenek (fair balance, schonender Ausgleich). Ezek tekintetében az Alkotmánybíróság továbbra is kontrollt gyakorol.”⁸²

A bizonyítási érdekre és az ahhoz kapcsolódó különböző „érdekállásokra” vonatkozó alkotmányjogi megállapításaink után röviden foglalkoznunk kell az ezekkel szemben adott esetben érvényesülő bizonyítási tilalmakkal is. Ezen tiltó klauzulák kérdése mára a kontinentális jogtudomány egyik alapfogalmává vált, bár elsőként inkább a büntető eljárásjogban jelent meg nemcsak Európában, hanem az elv szülő-

79 PAPP 2011, 17.

80 Lásd: 13/2016 (VII. 18.) AB határozat. Indokolás [50]–[51].

81 Lásd: 13/2016 (VII. 18.) AB határozat. Indokolás [50]–[51].

82 13/2016 (VII. 18.) AB határozat. Indokolás [55].

hazájában, az Amerikai Egyesült Államokban is. *Beweisverbote* néven először Ernst Beling honosította meg 1902-ben ezt a kifejezést Európában, amely az angolszász jogrendszerből ismert kizárási szabályok (*exclusionary rules*) rokonértelmű megfelelője, ahhoz nagyban hasonló céllal és tartalommal.

A bizonyítási tilalmak fogalmi körébe már számos jogi elvet és jogszabályt bele-vontak a korábbiakban; e tilalmak köre a jogátvétel és a komparatív vizsgálatok különböző fajtáinak köszönhetően szélesedik Európa-szerte.⁸³ „A jogellenesen szerzett bizonyítási eszközök felhasználhatóságát mind a büntetőeljárás, mind a polgári eljárás elméletében intenzíven vitatják”,⁸⁴ amelynek oka nem más, mint hogy bizonyos alapjogok sérelmével – és különösen ilyen a magánszférához való jog – szerzett bizonyítási eszköz felhasználhatósága vagy éppen tiltása vonatkozásában is vannak pro és kontra érvek, és ezek az új Pp. normaszövege kapcsán is ütköztethetők egymással.

Amint az az új Pp. szövegéből kiolvasható, a személyiségsértésre (tehát magánszférasértésre is) alkalmas bizonyítékot *ab ovo* jogsértő bizonyítási eszköznek tekinti. Ez egy nagyon is helyes kiindulópont. Azzal azonban, hogy a normaszöveg az élet, testi épség sérelmével szerzett (és így eleve kizártnak tekintett bizonyítási eszközön kívül) minden „egyéb jogsértő módon”, tudniillik akár a magánszférajogok vagy a személyes adatok védelméhez való jog tényleges megsértése útján, szerzett bizonyítási eszközt fel nem használhatónak tekint a polgári per szempontjából, olyan döntési helyzetet teremt a bíróság számára, amelyben eleve alapjogvédelmi szempontú mérlegelést kell lefolytatnia. Ez jó esetben azzal is jár, hogy a bíróság közvetlenül alkalmazza az Alaptörvény magánszféravédő rendelkezéseit (VI. cikk), valamint az alapjogsérelem megítélése kapcsán az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében foglalt szükségességi-arányossági mérlegelést is elvégzi, a bíróságok számára az Alaptörvénynek az abban foglaltakkal összhangban álló jogértelmezési kötelezettséget előíró 28. cikke alapján.

A természetüknél fogva személyiségsértésre is alkalmas bizonyítási eszközök (általában titkos – vagyis „leplezett eszközzel” szerzett – kép- és hangfelvétel) vonatkozásában az indokolás és a törvény sem tesz külön említést az aszinkron elektronikus kommunikáció (például elektronikus levelezés, egyéb kapcsolattartás) során – személyes adatok és magántitkok bizalmi közlésével – keletkezett bizalmi kommunikáció jogellenes, magánszférasértő megszerzéséről és felhasználásáról, amely azonban szintén nagyon gyakori olyan jogsértő bizonyítási eszköz, amely tulajdonképpen magánfél által alkalmazott „leplezett eszközzel” áll elő.

Ez a hiányosság azért jelentős, mert az ilyen típusú jogsértő bizonyítási eszközök köre ugyan személyiségsértésre is alkalmas természetesen, de ha azokat egy ellenérdekű fél alapjogsérelem útján megszerzi, és azokat jogsértő bizonyítási eszközként felhasználja (a bíróság rendelkezésére bocsátva azokat), akkor ezzel természetesen megsérti a másik fél magánszférához való jogát. Ezen „egyszerű” bizonyítási helyzetben alakulnak ki az úgynevezett konkuráló alapjogi pozíciók a polgári perfelvétel

83 Vö. például PAPP 2011, 15–16.

84 PAPP 2011, 11.

kontextusában, amelyeket alkotmányjogi, alapjogvédelmi szempontból is vizsgálunk szükséges.

Az ilyen jogsértő bizonyítási eszközökkel szemben lehet szükséges az új Pp. 269. §-ában megfogalmazott eljárásjogi védelmen túl egy alaptörvényi szintű – vagyis a XXVIII. cikkben foglalt – nevesített, konkrét alapjogi mércén nyugvó védelem. Erre tekintettel pedig az eljárásjogi norma „finomhangolása” is elképzelhető a jövőben, az alkotmányi szintű alapjogi mérce visszatükrözése céljából. Ennek indoka, hogy az egyéni magánszféra alapjogi védelmét a polgári perben nem elégséges olyan, pusztán a szektorális törvény szintjén megfogalmazott bizonyítékkizárási szabályokkal és eljárásjogi standardokkal védelmezni, amelyek bírói mérlegelés alapján csak „nyilvánvalóan jogsértő jellegű”, illetve „egyéb jogsértő módon” szerzett bizonyítékok kizárását teszik lehetővé.

Ezen megfogalmazás vonatkozásában is felvethető a mulasztással előidézett alaptörvény-ellenesség kérdése, hiszen álláspontunk fényében elképzelhetőnek tartjuk, hogy a jogalkotó túl tágan (tudniillik nem kellően pontosan) fogalmazta meg a jogsértő bizonyítási eszközökre vonatkozó kizárási szabályokat, amelyeknek lényeges tartalma az általunk elemzett magánszféravédelmi szempontokra tekintettel így egyértelműen nem állapítható meg.

Mivel a magánszférajogok polgári eljárásjogi védelme vonatkozásában a jogsértő bizonyítási eszközök felhasználhatósága kapcsán alapjog-korlátozási helyzetről van szó, így feltétlenül vizsgálatunk látókörébe kerül az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése is. E szerint: „Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”

Az itt elemzett konkuráló alapjogi pozíciók vonatkozásában tehát két kérdésben szükséges állást foglalni a magánszférához való jog korlátozásával összefüggésben, tekintettel eddig kifejtett álláspontunkra is:

1. *Egyrészt, a magánszférához való jog korlátozható-e a bizonyításhoz való jog mint a tisztességes eljáráshoz való jogból levezethető szubjektív jog védelme érdekében?*
2. *Másrészt pedig korlátozható-e a magánszférához való jog az igazságszolgáltatás rendes működésébe vetett közbizalom mint alkotmányos érték védelme érdekében?*

A magánszférasértés nyilvánvalósága és a technológiai fejlődés: mérlegelés és alapjogi mércék?

Az új Pp. kizárási szabálya csak „nyilvánvalóan jogsértő” bizonyítási eszköz esetén írja elő az (1) bek. alapján jogsértő módon megszerzett vagy egyéb jogsértő módon keletkezett bizonyítási eszköz vagy a személyiségi jogot sértő bizonyítási eszköz kizárását az eljárásból. Bár a személyiségi jogsértés külön nevesítése különösen üdvözlendő,

ezen esetekben a jogsértő jellegnek „tényként egyértelműen” megállapíthatónak kell lennie, amely esetben a bíróság mérlegel a kizárást, felhasználást illetően.

Magánszférasértő bizonyítási eszközök esetében azonban ennél többre van szükség álláspontunk szerint, mert a fenti szabályozás alapján könnyen előállhat olyan eset, amelyből világossá válik, hogy a törvény alapjogvédelmi szempontból nem kellően differenciált, nem kellően pontos és körülhatárolt szabályait adja meg végső soron magánszférához való jog korlátozásának. A magánszférasértés „nyilvánvalóságának” ugyanis lehetnek nagyon eltérő perbeli manifesztációi, különös tekintettel az információs technológiák (IT) által a bizonyítani szándékozó magánfelek kezébe adott „leplezett eszközök” alkalmazására.

Ráadásul ezen helyzeteknek természetesen eltérő lehet a bírói mérlegelése is, adott esetben nem megfelelően számításba véve 1. a ténylegesen elszenvedett magánszférasérelem súlyát és az alapjogában sértett fél vonatkozásában fennálló további káros hatásait, például az azzal okozott jelentős érdeksérelemet, vagy 2. a bizonyító fél által bizonyítani szándékozott jogsértés megtörténtének tényét vagy a jogsértés közvetlen veszélyének fennállását.

Az első vonatkozásban – vö. IT-rendszeren elkövetett magánszférasértéssel okozott jelentős érdeksérelem – gondoljunk csak olyan jogsértő cselekmény útján előállott bizonyítási eszközökre, amelyek esetében a magánszférasértő cselekménnyel szemben a jog megfelelő védelmet nem képes biztosítani. Kézenfekvő példa erre a házassági életközösségben élő peres felek esete, akik közös háztartásban, közös használatú számítógépen, közösen használt levelezőprogrammal, és annak jelszavas védelme nélkül mind a ketten leveleznek közös gyermekeikről, megosztva levelezőpartnereikkel (ismerőseikkel, barátaikkal, rokonaikkal) a gyerekek és házastársuk vonatkozásában megfogalmazódott aggodalmaikat.

Ha az egyik házastárs ebben az esetben a másik ilyen tartalmú elektronikus leveleit magánszférasértés útján megszerzi, akkor a jog jelenleg viselt szemüvegén keresztül a magánszférasértés ténye, vagy annak bizonyítása nem mindig bizonyul nyilvánvalónak (például mondjuk azért, mert az egyik fél által a közös gyermekekre vonatkozóan másokkal közölt információ egyes nézetek szerint nem minősülhet azon személy magántitkának), és a technikai megoldások egyre kevésbé teszik lehetővé annak tényként való megállapíthatóságát. Mindezért cserébe növelik viszont a jogsértés könnyedségének és az elszenvedett sérelem súlyának mértékét.

A második esetben – vö. jogsértés bizonyítása kapcsán – elegendő csak arra gondolni, hogy ha nem a bírói gyakorlat által megengedett módon, hanem kvázi „készletező” céllal figyeli meg mondjuk az egyik házastárs a másik bizalmi kapcsolattartását (SMS-eit, e-mailjeit) – mondván, ha szükség lesz azokra, akkor egy esetleges jogsértés bekövetkezése esetére azokat majd későbbi időpontban felhasználja.

Természetesen, ha a jogsértő bizonyítási eszköz nyilvánvalóan jogsértő jellege nem állapítható meg, akkor a normaszöveg – logikusan – a jogsértő jelleg bejelentését a bíróság az ellenérdekű fél haladéktalan kötelezettségévé teszi. Természetesen, ha a jogában sértett fél ezen bejelentési kötelezettségével él, akkor a perben azonnal

kialakulnak az úgynevezett konkuráló alapjogi pozíciók a felek között. A szabály alapján az viszont nem egyértelmű, hogy ezen „bejelentési kötelezettség” elmulasztása automatikusan „kiteszi-e” a mulasztó felet annak a veszélynek, hogy a bíróság esetleg ne vegye figyelembe a magánszféra védelmére vonatkozó kötelezettséget (és így a jogsértést be nem jelentő fél alapjogát védelmezze), hiszen a törvényben nincs olyan garancia, amely erre utalna, illetve természetesen a bizonyításhoz alkalmazott bizonyítási eszközt akár olyan technikai megoldással („leplezett eszközzel”) is szerezhették, amelyről az ellenérdekű félnek csak a perfelvétel során keletkezik tudomása, annak nyilvánvalóan jogsértő jellegétől függetlenül.

A kizárási szabály (4) bekezdése szerint a bíróság a jogsértő bizonyítási eszközt – e fentiekől eltekintve – kivételesen mérlegelheti (kivéve az élet és testi épség ellen irányuló fenyegetéssel vagy e jogok megsértésével történő szerzés vagy előállítás esetét). Egyfajta lehetséges értelmezés szerint ezzel – a 269. § többi rendelkezésének fényében – azt is sugallja a törvény, hogy a bíróságnak az egyébként szükségességi-arányossági mérlegelést szükségessé tévő alapjogsértő helyzet felismerésére és orvoslására a bíróságok rendes működése során a peres felek erre történő felhívásától eltekintve semmilyen önálló kötelezettsége nincs, amennyiben a jogsértő jelleg az alapjogsérelmet elszenvedett fél nem jelenti be haladéktalanul. Mindez logikusan viszont azt sugallja, hogy a bíróságoknak saját hatáskörben nem szükséges figyelembe venniük, ha adott esetben a jogsértő bizonyítással érintett peres felek ellen például az alkalmazott technikai megoldásoknak köszönhetően rejtve maradt magánszférasérelem útján előálló jogsértő bizonyítási eszközzel kívánnak élni, akár olyan esetben is, ha nem áll fenn olyan jogsértés vagy annak közvetlen veszélye, amelyet azzal a jogsértő bizonyítási eszközzel bizonyítani kívánnak.

A kizárási szabály hangvételéből úgy tűnik, hogy ezt a tényt – mármint egy bizonyítási eszköz jogsértő jellegére való hivatkozást – mint különös méltánylást érdemlő magánérdeket és nem mint a jogsértő bizonyítással szemben fennálló (magánszférvédő) bizonyítási érdeket kezeli. Értelmezésünkben, ez – hosszú távon – minden bizonnyal csak gyengíteni képes az igazságszolgáltatás és a bíróságok rendes működésébe vetett közbizalom mint alkotmányos érték védelmét, tehát az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében meghatározott célok tekintetében – lásd: alapjog korlátozásának lehetősége alkotmányos érték védelme érdekében – nem vezet eredményre.

Az általunk a jelen tanulmányban vizsgált polgári peres kizárási szabály értelmében, amennyiben nem megállapítható bizonyítási eszköz „nyilvánvalóan jogsértő” jellege, a jogalkalmazó mérlegelésének még nagyobb szerep jut a nyilvánvaló alapjog-korlátozási helyzetben. Ez igen nehéz feladatot ró az eljáró bíróra, nemcsak a fentiekben bemutatott okokból, hanem különösen a jogalkalmazást orientáló alapjogvédelmi (az alapjog lényeges tartalmát meghatározó) mércék hiányában. Egy ilyen eljárásjogi szabálynak véleményünk szerint ez pedig egyértelmű feladata, különösen egy orientáló alapjogi mércét tartalmazó alkotmányi rendelkezés vagy irányadó AB gyakorlat hiányában.

Jelenleg nemhogy a szektorális törvény új szövege, de az Alaptörvény és az AB gyakorlata (például alkotmányos követelmények formájában) sem ad konkrét alapjogi mércéket a bírói mérlegelés alkotmányos tartalmával kapcsolatban a polgári eljárások vonatkozásában. Ebben a helyzetben tehát ezen mércéket, legalábbis a releváns alkotmányi szabályok esetleges megalkotásáig kizárólagosan az eljárási törvénynek kellene, lehetne megadnia. Ez a felismerés, cél és szándék jelenleg is egyértelműen látszik az új Pp. rendelkezései mögött, pusztán az alapjogvédelmi és különösen pedig magánszféravédelmi hangsúlyok kialakításában lenne lehetőség „finomhangolásra”. Ennek keretében az Alaptörvény XXVIII. cikkével való nagyobb összhang megteremtésére lehetne kísérletet tenni, amennyiben megfontolásra érdemes az az elgondolásunk, hogy abban a polgári eljárásjogi garanciák számát növelni szükséges az Alaptörvény tisztességes eljárási garanciarendszerében.

A Pp. kizárási szabálya szerint azonban a jogsértő bizonyítási eszközök felhasználhatósága kapcsán a felek – kvázi ex lege – kerülnek konkuráló alapjogi pozíciókba, és a bíróság a tisztességes eljáráshoz való jog mércéit figyelembe véve olyan saját, kivételes mérlegeléssel [269. § (4) bek.] oldhatja fel ezt a helyzetet, amely kiterjed:

- a jogsérelem sajátosságára és mértékére,
- a jogsérelemmel érintett jogi érdekre,
- a jogsértő bizonyíték tényállás felderítésére gyakorolt hatására,
- a rendelkezésre álló egyéb bizonyítékok súlyára, valamint
- az eset összes körülményeire.

Ezen a ponton visszautalva a mulasztással előidézett alaptörvény-ellenességgel kapcsolatos álláspontunkra megjegyezzük, hogy ezek a törvényi standardok nem a konkuráló alapjogi pozíciók közötti egyensúly megteremtésére az Alkotmánybíróság által a legfrissebb gyakorlat⁸⁵ alapján megkívánt alapjogi mércék, azokban a szükségességi-arányossági mérlegelés szempontrendszerre nem képeződik le megfelelően sem általánosságban, sem pedig magánszférasértések vonatkozásában.

Amennyiben a vizsgált normaszöveg fényében az eljáró bíróság ezen fenti szempontok alapján úgy dönt, akkor kivételesen figyelembe veheti a bizonyítékot [vö. Pp. 269. § (5) bek.], azonban az így alapjogsérelmet okozó (tudniillik a bizonyítással okozott magánszférasérelmet nem orvosló) egyedi döntés esetén még mindig nyitva áll a valódi alkotmányjogi panasz lehetősége az alapjogsérelmet szenvedett fél előtt. Ezen forgatókönyv szerint az Alkotmánybíróságnak az alábbi lehetőségei vannak a beavatkozásra:

- A jogalkotó által megalkotott védelem elégtelensége, másrésről pedig a konkrét jogalkalmazói döntések elégtelensége esetében egyrészt sor kerülhet mulasztással előidézett alaptörvény-ellenesség [Abtv. 46. § (1)–(2) bekezdés alapján].
- Egy jóval „visszafogottabb”, de könnyebben megvalósítható megoldásként alkotmányos követelmények megállapítására is sor kerülhet a vizsgálat tárgyát

85 Vö. 13/2016. (VII. 18.) AB határozat. Indokolás [50]–[51].

képező konkrét ügyekben (akár a tárgybéli alkotmányjogi panaszok visszautasítása mellett is) [Abtv. 46. § (3) bekezdés alapján].

- Harmadrészt természetesen a konkrét jogalkalmazói döntések megsemmisítése is eszköz lehet az AB kezében, az egyedi ügyekben befogadott „valódi” alkotmányjogi panaszokon keresztül (Abtv. 27. §), illetve azon további döntések megsemmisítése is, amelyekben a bíróságok az Alkotmánybíróság által korábban esetlegesen megalkotott alkotmányos követelmény figyelmen kívül hagyásával járnának el.

Az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlata [például 3104/2014 (IV. 11) AB végzés] szerint – hasonlóan az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) álláspontjához – a nemzeti bíróságokra tartozó kérdés a bizonyítékok mérlegelése. Ezen határozott álláspontot jelen tanulmányunkban nem vitatjuk, hiszen saját hatáskörét korlátozva látja a testület a bizonyítékok bírói mérlegelésének felülbírálatában (vagyis nem „szuperbíróság”). E ponton a testület azt is kifejtette, hogy abban a kérdésben még nem született állásfoglalás, hogy „a tisztességes eljáráshoz való jogból levezethető-e egyes bizonyítékok kizárásának kötelezettsége vagy tilalma”⁸⁶ (Mi mellett érvelünk, hogy az Alaptörvény VI. cikkének tartalmi érvényesítése kapcsán igen, ahogy ezt a fentiekben is megjegyeztük.)

Az Alkotmánybíróság azt is kiemelte, hogy az eljárás tisztességessége olyan minőség, „amellyel szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog, vagy alkotmányos cél”⁸⁷. Máshol megállapítják, hogy „a bizonyításra vonatkozó rendelkezések szoros összefüggést mutatnak a tisztességes eljáráshoz való joggal, ám ezen alapjog, továbbá más alapvető jogok (például a magánszféra védelme [...] és alkotmányos rendelkezések [különösen a jogállamiság tétele]) által kijelölt kereteken belül” nagyfokú a jogalkotói szabadság a bizonyításra vonatkozó konkrét rendelkezések meghatározása során. Itt jegyezte meg az Alkotmánybíróság, hogy a bizonyítás szabályainak téves értelmezése (beleértve a kizárásra vonatkozó szabályokat is) nem vezet szükségképpen az Alaptörvény sérelmére.

Ez a fenti alkotmánybírói értelmezés annyiban túri a kritikát, különösen a konkuráló alapjogi pozíciókra vonatkozó újabb gyakorlat fényében, hogy a jogsértő bizonyítékok magánszféra védelmi szempontú kizárásának igazolására igenis létezik olyan más alapvető jog (a magánszférához való jog), illetve alkotmányos cél, illetve az AB vonatkozó gyakorlatában eddig meg nem jelenített alkotmányos érték (igazságszolgáltatásba vetett közbizalom), amely mérlegelhető szemben a tisztességes eljáráshoz való joggal. (Az alkotmányos érték kifejezést itt az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés szerinti tartalommal használjuk.)

Megfogalmazásunk szándékosan az Alkotmánybíróság szóhasználatát követi, annak kiegészítésével, hiszen az annyiban mégis helytelen, hogy a magánszférához való alapjogot és az igazságszolgáltatásba vetett közbizalmat nem mint alkotmányos célt, hanem mint alkotmányos értéket kell felfogni. Mint ilyet pedig nem csupán mérlegelni

86 3104/2014 (IV. 11.) AB végzés, Indokolás [18].

87 36/2013 (XII. 5.) AB határozat. Indokolás [31] vagy 3/2014 (I. 21.) AB határozat. Indokolás [59], [73].

szükséges a tisztességes eljáráshoz való joggal szemben, hanem konkrét külső korlátként kell azt a bizonyítás elé állítani az alkotmány szintjén megfogalmazott szabályok keretében. Ez ahhoz vezethet, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog (mint az eljárások „átfogó minőségének” a tartalmi oldala) az alkotmány magánszféra védelmi rendelkezéseire is tekintettel „finomhangolhatóvá” válik.

Az ilyen összefüggésben konkuráló alapjogi pozíciók között elsősorban nem a jogalkotónak kell az Alkotmánybíróság által megfogalmazott nagyfokú szabadsága keretében igazságot tennie az eljárási törvény keretei között, hanem az ott megfogalmazott konkrét korlátokat olyan tételes alkotmányi szabályokra kell építenie, amelyek generálklauzula-jelleggel fogalmazzák meg bizonyítási tilalmat a polgári eljárás vonatkozásában, illetve a magánszféra sértő bizonyítási eszközök alkalmazásának kizárását orientálják ezen eljárásokban.

Következtetések – bizonyíték vagy ígéret?

A magánszféra sértő bizonyítási eszközök felhasználásának vizsgálata körében a fentebb azonosított konkuráló (bizonyítási és magánszféra védelem) alapjogi pozíciók perbeli helyzetét elemeztük a magyar és a német alkotmánybírósági gyakorlat, valamint egy amerikai elmélet segítségével. Azt vizsgáltuk, hogy a fokozott eljárási magánszféra védelemnek fellelhető-e bármilyen bizonyítéka vagy ígérete ezen példákon keresztül. A felvetett és elemzett alkotmányjogi problémákra – összegezve eddigi megállapításainkat – egy „háromutas megoldás” keretei között érvelhetünk:

1. A tisztességes eljáráshoz való jog alkotmányi szintű szabályozási keretét kívánjuk felhívni a magánszféra jogok eljárásjogi védelmének erősítésére. Az Alaptörvény XXVIII. cikkében foglalt tisztességes eljáráshoz való jog tartalmi bővítésével javasoljuk olyan explicit alapjogi mércék megalkotását, amelyek a polgári eljárásjogra vonatkozó kizárási szabály formájában előírják a magánszféra sértő vagy a magánszféra jogok sérelmével szerzett bizonyítási eszközök eljárási felhasználhatóságának kizárását, és ezzel egyúttal a XXVIII. cikk belső egyensúlyát is erősítik a polgári eljárás további biztosítékainak megfogalmazása által, tekintettel a technológiai fejlődés által okozott és tanulmányunkban fentebb azonosított problémákra. (*Holisztikus szemlélet.*)
2. Az Alaptörvény tisztességes eljárási rendelkezései között meghatározott magánszféra-specifikus kizárási szabályra tekintettel természetesen el kell érni, hogy e szabály lényeges tartalmát tekintve visszatükröződjön a polgári eljárásjogban. Ennek megfelelően az új Pp. bizonyítási szabályait is magánszféra-érzékenyvé kell tenni az alkotmányi szinten meghatározott, konkrét alapjogi mércéken keresztül. Amennyiben a törvényi szabályok lényeges tartalma pedig tekintettel az alaptörvényi kizárási szabályra, vagy attól teljesen függetlenül, nem kellően differenciált az alapjogok védelme tekintetében, akkor az Alkotmánybíróságnak – erre irányuló indítvány esetén – megfontolás tárgyává kell

tennie, hogy helye lehet-e mulasztással előidézett alaptörvény-ellenesség vizsgálatának. *(Szektorális szemlélet.)*

3. Függetlenül az Alaptörvénybe épített magánszféravédő kizárási szabály, és az Alaptörvénynek ezen specifikus alapjogvédelmi mércéit visszatükröző, kellően differenciált szektorális kizárási szabályok lététől, felvetettük az Alkotmánybíróság egy további hatáskörgyakorlásának lehetőségét is vizsgálatunk során. A valódi alkotmányjogi panaszeljárások vonatkozásában gyakran alkalmazott lehetőség az alkotmányos követelmények megállapítása, amely a jelen írásban vizsgált szűkebb bizonyítási kontextusban kiemelkedően fontos. Alkotmányos követelményekkel alapjogkonformmá tehető a jogalkalmazás, és korrigálhatók a közvetlen alapjogsérelmet okozó alapjog-korlátozási tévedések, amelyek vagy a bírói mérlegelés során bekövetkező hibákból vagy az eljárásjogi normák hiányosságából, nem kellő differenciáltságából fakadhatnak. *(Redukcionista szemlélet.)*

Összegzésképpen tehát röviden elmondható, hogy a magánszférajok hatékonyabb eljárési védelmének bizonyítéka az lehetne, különösen a polgári eljárásban, hogyha egy az Alaptörvény XXVIII. cikkének tartalmi bővítésére irányuló alkotmány-reformon keresztül megszűnne a status quo, amely az alábbiakban foglalható össze: az Alaptörvény tisztességes eljáráshoz való jogot szabályozó rendelkezései „kifejezett módon nem rögzítenek elvárásokat a bizonyítékok kizárását illetően”,⁸⁸ a polgári perek vonatkozásában.

Azt pedig, hogy milyen elvárások is lehetnének pontosan rögzíthetők a bizonyítékkizárás vonatkozásában az Alaptörvény tisztességes eljáráshoz való jogot szabályozó rendelkezései között, és azokhoz hogyan és milyen nemzetközi minták alapján igazíthatók hozzá a szektorális törvény rendelkezései csak további jog-összehasonlító vizsgálattal lehet eldönteni. Már maga a Pp. koncepciója is rögzítette, hogy a fennálló jogi kérdések megválaszolására a „hatályos Pp. megoldásának továbbfejlesztése vagy egy új irányú szabályozás bevezetése (ami további mélyebb, jog-összehasonlító vizsgálatot igényel) lehet alkalmas”.⁸⁹ Ez az új irányú szabályozás – vagyis a fokozottabb eljárési magánszféra-védelem ígérete – ugyan az új Pp. 269. §-ában foglalt kizárási szabállyal megszületett, de véleményünk szerint ez nem csökkenti az igényt a további jog-összehasonlító vizsgálat iránt, amelynek alapjait – a Pp. koncepciójának idézett előírásai alapján – fentebb igyekeztünk meghatározni.

Felhasznált irodalom

ANDREOLI, Christina L. (1983): Admissibility of Illegally Seized Evidence in Subsequent Civil Proceedings: Focusing on Motive to Determine Deterrence. *Fordham Law Review*, Vol. 51, No. 5. 1019–1042. Forrás: <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4634&context=flr> (2017. 05. 30.)

88 3104/2014 (IV. 11.) AB végzés, Indokolás [17].

89 *Az új polgári perrendtartás koncepciója*. 2016, 94.

- BLUM, Binyamin (2010): Doctrines Without Borders: The New Israeli Exclusionary Rule and the Dangers of Legal Transplantation. *Stanford Law Review*, Vol. 60, No. 6. 2131–2172. Forrás: www.stanfordlawreview.org/wp-content/uploads/sites/3/2010/04/Blum.pdf (2017. 05. 30.)
- BRADLEY, Craig M. (2010): Reconceiving the Fourth Amendment and the Exclusionary Rule. *Law and Contemporary Problems*, Vol. 73, No. 3. 211–238. Forrás: <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1580&context=lcp> (2017. 05. 30.)
- BRADLEY, Craig M. (2012): Is the Exclusionary Rule Dead? *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 102, No. 1. 1–24. Forrás: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7416&context=jclc> (2017. 05. 30.)
- BRANDEIS, Louis D. – WARREN, Samuel D. (1890): The Right to Be Let Alone. *Harvard Law Review*, Vol. 4, No. 5. 193–220. Forrás: <http://faculty.uml.edu/sgallagher/Brandeisprivacy.htm> (2017. 05. 30.)
- BREDA, Vito – VRICELLA, Matteo (2014): English Pragmatism and Italian Virtue: A Comparative Analysis of the Regime of Illegally Obtained Evidence in Civil Law Proceedings between Italy and England. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, No. 3. 428–443.
- BRUCE, Jon W. (1967): The Extent of the Exclusionary Rule. *William and Mary Law Review*, Vol. 9, No. 1. 193–204. Forrás: <http://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2943&context=wmlr> (2017. 05. 30.)
- CAMMACK, Mark E. (2013): The Rise and Fall of the Constitutional Exclusionary Rule. In THAMAN, Stephen C. ed.: *Exclusionary Rules in Comparative Law*, Springer. 3–33.
- DIXON, Rosalind – POSNER, Eric A. (2011): The Limits of Constitutional Convergence. *Chicago Public Law and Legal Theory Working Paper*, Vol. 11, No. 2. University of Chicago Law School. Forrás: http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4468&context=book_chapters (2017. 05. 30.)
- DRINÓCZI Tímea (2012): Alkotmányos párbeszéd-elméletek. *Jura*, 18. évf. 2. sz. 60–73. Forrás: http://jura.ajk.pte.hu/JURA_2012_2.pdf (2017. 05. 30.)
- GÁCSI Anett Erzsébet (2015): *A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban*. Doktori értekezés, Szeged, SZTE ÁJTK. Forrás: <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/2738/> (2017. 05. 30.)
- GIANNOLOUPOULOS, Dimitrios (2007): The exclusion of improperly obtained evidence in Greece: putting constitutional rights first. *International Journal of Evidence and Proof*. Vol. 11, No. 3. 181–212. Forrás: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1835010 (2017. 05. 30.)
- HALMAI Gábor (2013): *Alkotmányjog – emberi jogok – globalizáció. Az alkotmányos eszmék migrációja*. Budapest, L'Harmattan. Föld-Rész könyvek.
- HANSCOM, Richard J. (1982): Admissibility of Illegally Seized Evidence in Civil Cases: Could This Be the Path out of the Labyrinth of the Exclusionary Rule? *Pepperdine Law Review*, Vol. 9, No. 4. 799–818. Forrás: <http://digitalcommons.pepperdine.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1994&context=plr> (2017. 05. 30.)
- KAISSIS, Athanasios (2014): Exclusion of Illegally Obtained Evidence in Greek Civil and Penal Proceeding – An outline. In ADOLPHSEN, Jens – GOEBEL, Joachim – HAAS, Ulrich – HESS, Burkhard – KOLMANN, Stephan – WÜRDINGER, Markus Hrsg.: *Festschrift für Peter Gottwald zum 70. Geburtstag*. C.H.Beck.
- KATIFORIS, Nikolaos M. (2015): *Evidence in Civil Law – Greece*. Lex Localis. Maribor, Institute for Local Self-Government and Public Procurement Maribor. Forrás: <http://14.139.206.50:8080/jspui/bitstream/1/4388/1/Evidence%20in%20Civil%20Law%20-%20Greece.pdf> (2017. 05. 30.)

- KINPORTS, Kit (2013): Culpability, Deterrence, and the Exclusionary Rule. *William and Mary Bill of Rights Journal*, Vol. 21, No. 3. 821–856. Forrás: <http://scholarship.law.wm.edu/wmboj/vol21/iss3/4> (2017. 05. 30.)
- KÜPPER, Herbert (2009): IT-alapjog és elektronikus magánszféra – az alkotmánybíróság legitim jog-fejlesztése vagy tilos jogalkotása? (I. rész). *Közjogi Szemle*, 2. évf. 4. sz. 1–6.
- MACKEY, Jerry D. (1979): The California Constitutional Right to Privacy and Exclusion of Evidence in Civil Proceedings. *Pepperdine Law Review*, Vol. 6, No. 1. 231–252. Forrás: <http://digitalcommons.pepperdine.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2091&context=plr> (2017. 05. 30.)
- MADDEN, Mike (2015): A Model Rule for Excluding Improperly or Unconstitutionally Obtained Evidence. *Berkeley Journal of International Law*, Vol. 33, No. 2. 442–488. Forrás: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1509&context=bjil> (2017. 05. 30.)
- MADRID BOQUÍN, Christa María (2014): The Exclusion Of Unconstitutionally Obtained Evidence In Civil Proceedings: A Comparative Analysis Between The Usa And Spain. *Jurnalul de Studii Juridice, Journal of Legal Studies*, Vol. 9, No. 3–4. 13–38.
- PACIOCCO, David M. (2012): Lottery or Law – The Appreciable Limits of Purposive Reasoning. *Criminal Law Quarterly*, No. 58. 15–21.
- PAPP Zsuzsanna (2011): *Az illegális eredetű illetve a felhasználásukkal személyiségi jogot sértő információk a polgári perbeli bizonyításban*. Doktori értekezés, Budapest, ELTE ÁJK DI.
- PERJU, Vlad F. (2012): Constitutional Transplants, Borrowing and Migrations. In ROSENFELD, Michel – SAJO, Andras eds.: *Oxford Handbook on Comparative Constitutional Law*. Oxford, Oxford University Press. 1304–1327. Forrás: <http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1365&context=lsfp> (2017. 05. 30.)
- RE, Richard M. (2014): The Due Process Exclusionary Rule. *Harvard Law Review*, Vol. 127, No. 7. 1885–1966. Forrás: http://cdn.harvardlawreview.org/wp-content/uploads/2014/05/vol127_re.pdf (2017. 05. 30.)
- REUTLINGER, Mark (1973): Policy, Privacy, and Prerogatives: A Critical Examination of the Proposed Federal Rules of Evidence as They Affect Marital Privilege. *California Law Review*, Vol. 61, No. 6. 1353–1394. Forrás: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2568&context=californialawreview> (2017. 05. 30.)
- SHEPHERD JR., Robert E. (1960): Admissibility of Illegally Obtained Evidence in a Civil Case. *Washington and Lee Law Review*, Vol. 17, No. 1. 155–160. Forrás: <http://scholarlycommons.law.wlu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3519&context=wlulr> (2017. 05. 30.)
- SKLANSKY, David A. – YEAZELL, Stephen C. (2005): Comparative Law without Leaving Home: What Civil Procedure Can Teach Criminal Procedure, and Vice Versa. *Georgetown Law Journal*, Vol. 94. 683–730. Forrás: <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2718&context=facpubs> (2017. 05. 30.)
- SOLOVE, Daniel J. – RICHARDS, Neil M. (2007): Privacy's Other Path: Recovering the Law of Confidentiality. *Georgetown Law Journal*, Vol. 96. 123–179. Forrás: http://scholarship.law.gwu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2078&context=faculty_publications (2017. 05. 30.)
- SULYOK Márton (2017a): Az alapjogsértő bizonyítás összehasonlító alkotmányjogi összefüggései és a magánszférvédelem. *Eljárásjogi Szemle*, 1. sz. 3–16.
- SULYOK Márton (2017b): *Magánszférvédelem a tisztességes eljárásban – Az alapjogsértő bizonyítás összehasonlító alkotmányjogi vizsgálata*. Doktori értekezés, Szeged, SZTE ÁJTK.
- SZABÓ Máté Dániel (2012): *Az információs hatalom alkotmányos korlátai*. Miskolc, Miskolci Egyetem.
- THAMAN, Stephen C. ed. (2013): *Exclusionary Rules in Comparative Law*. Dordrecht – Heidelberg – New York – London, Springer.

Bizonyíték vagy ígéret? – Magánszféra-védelem, „leplezett eszközök”...

- WILKES JR., Donald E. (1975): A Critique of Two Arguments Against the Exclusionary Rule: The Historical Error and the Comparative Myth. *Washington and Lee Law Review*, Vol. 32, No. 4. 881–917.
Forrás: <http://scholarlycommons.law.wlu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3118&context=wlulr> (2017. 05. 30.)
- ZAKARIÁS Kinga (2013): Az általános személyiségi jog a német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Jogtudományi Közöny*, 68. évf. 2. sz. 73–87.

Jogforrások

- 13/2016 (VII. 18.) AB határozat.
17/2014. (V. 30.) AB határozat.
2016/679 (EU) rendelet.
3/2014 (I. 21.) AB határozat.
3038/2014 (III. 13.) AB határozat.
3104/2014 (IV. 11.) AB végzés.
36/2013 (XII. 5.) AB határozat.
8/1990 (IV. 23.) AB határozat.
Az új polgári perrendtartás koncepciója. (2016) Forrás: www.kormany.hu/download/f/ca/30000/20150128%20Az%20C3%BAj%20polg%C3%A1ri%20perrendtart%C3%A1s%20koncepci%C3%B3ja.pdf (2017. 05. 30.)
BVerfG, 1 BvR 370/07.
BVerfGE 120, 274–350 (1 BvR 370/07 – Rn. (1-333)). Forrás: www.bverfg.de/e/rs20080227_1bvr037007.html (2017. 05. 30.)
T/13972. számú törvényjavaslat a büntetőeljárásról.

